

Consciència lingüística i consciència nacional a Catalunya durant la Renaixença (1833-1891)

IRMELA NEU

Consell de direcció:

DOMINIQUE DE COURCELLES
(Centre National de la Recherche Scientifique)

JOSEP M. DOMINGO
(Universitat de Barcelona)

SHARON FELDMAN
(University of Richmond)

CARME GREGORI
(Universitat de València)

JOAN MARTÍ I CASTELL
(Universitat Rovira i Virgili)

JOAN MAS I VIVES
(Universitat de les Illes Balears)

JOSEP MASSOT I MUNTANER
(Institut d'Estudis Catalans)

IRMELA NEU
(Hochschule München)

VERONICA ORAZI
(Università degli Studi di Torino)

PAUL PRESTON
(London School of Economics & Political Science)

RAMON PINYOL I TORRENTS
(Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya)

FRANCESC VILANOVA
(Universitat Autònoma de Barcelona)

Irmela Neu

CONSCIÈNCIA LINGÜÍSTICA
I CONSCIÈNCIA NACIONAL
A CATALUNYA
DURANT LA RENAIXENÇA
(1833-1891)

Premi Nicolau d'Olwer, 1985
Barcelona
Institut d'Estudis Catalans
1987-1989

Traducció de l'original alemany revisat:
Ricard Wilshusen

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2022

Primera edició, juny de 2022

© Irmela Neu, 2022

La propietat d'aquesta edició és de
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-229-3

Dipòsit legal: B. 10366-2022

Imprès a Gráficas Rey

Disseny de la coberta: Jordi Avia

PRÒLEG

a l'edició en alemany, IEC, Barcelona, 1987-1989¹

Un impuls important per a la redacció d'aquest treball fou un viatge d'estudis a Barcelona realitzat el 1976 per un grup del Seminari de Romàniques de la Universitat de Francfort del Main, grup dirigit per la Prof. Dr. Brigitte Schlieben-Lange.

L'any 1976 no és una data qualsevol per a la història d'Espanya.

Representà el començament d'una fase de transformació: havia de superar-se l'era del franquisme, i iniciar-se el procés de democratització.

L'eufòric ambient de recomençament testimoniava que hauria de posar-se fi a 40 anys de dictadura.

A Catalunya la solució del problema lingüístic esdevingué el problema més urgent: havia d'esdevenir el català l'única llengua oficial, o havia d'ésser llengua oficial al costat del castellà amb els mateixos drets que aquest?

En el centre de les demandes de política lingüística es trobaven el desenvolupament de programes escolars i educatius sobre l'ensenyament del català, les relacions públiques i la promoció de la cultura catalana.

Per a una hispanista amb interessos sociolingüístics s'oferia l'oportunitat de concentrar-se temàticament en processos en la fase de transformació. A més, el 1977 es constituïa el «Grup Català de Sociolingüística», que promovia projectes empírics d'investigació.

Em vaig decidir de treballar no sobre l'actualitat sinó sobre el segle XIX.

Per a comprendre les discussions internes catalanes actuals em va semblar indispensable treballar sobre la dimensió històrica de la relació entre consciència lingüística i consciència nacional.

1. A proposta d'una ponència formada pels senyors Ramon Aramon i Serra, Pere Bohigas i Joaquim Rafel, membres de la Secció Filològica de l'INSTITUT i designats per aquest i pel Patronat de la Fundació Palma Guillén de Nicolau, l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, en sessió plenària tinguda el dia 12 de juny de 1985, acordà per unanimitat d'atorgar el Premi Nicolau d'Olwer a la senyora Irmela Neu-Altenheimer pel seu treball *Zum Sprach- und Nationalbewusstsein in Katalonien während der Renaissance (1833-1891)*. En la sessió plenària del dia 14 de juny del mateix any l'INSTITUT prengué l'acord de publicar aquest treball.

Efectivament: l'estudi dels arxius aviat em va deixar clar que tot el segle XIX, la fase de la Renaixença nacional, cultural i lingüística, estava molt marcat pels debats sobre el català. La qüestió de com s'aconseguiria pròpiament un reviscolament del català s'hi trobava igualment en primer pla, així com els debats sobre la seva codificació i estandarització.

Amb quins arguments discutien els filòlegs, polítics, periodistes?

Quin concepte de llengua es manifestava en llurs controvèrsies?

Per què, sobretot en la primera meitat del segle XIX, els poetes glorificaven el «llemosí» i no el «català», tractant-se al cap i a la fi de la renaixença d'aquest darrer?

Es desprenien quatre línies:

1. Una, historicosocial, que hauria d'incloure una anàlisi de les trameses als Jocs Florals que no foren publicades.
2. L'anàlisi del «llemosí» des d'un punt de vista doble: per un cantó volia jo aprofundir sobre els motius i tradicions de l'ús sinòmic de «llemosí» i «català»; per l'altre, la dedicació al «llemosí» formava part del debat lingüístic durant la segona meitat del segle XIX.
3. Per què els renaixencistes (o renaixentistes) —com seran anomenats els representants de la Renaixença— donaven tant de valor a l'apreciació que el català fos una llengua «viva» i no una de «morta»? Quina idea de llengua es manifesta en aquesta metàfora, quins repertoris de saber es manifesten en l'afirmació de la «vida» del català?
4. La controvèrsia sobre l'estandardització del català en els anys setanta i vuitanta del segle XIX: quines propostes hi havia, en quins punts s'encenien les polèmiques?

Per a respondre a aquestes preguntes calgué estudiar els arxius: calgué trobar, descobrir i estudiar, i interpretar, en el context total, textos de periòdics, discursos, els manuscrits no publicats de les trameses als Jocs Florals, els diccionaris i gramàtiques.

La investigació de la relació entre la consciència lingüística i la consciència nacional durant la Renaixença en el segle XIX esdevingué el tema central.

Agraeixo molt cordialment a la meva directora de tesi doctoral, Brigitte Schlieben-Lange, les seves suggerències, les seves converses i els seus comentaris crítics. Algunes relacions, possibilitats de sistematitza-

ció i qüestions de detall es perfilaren tan sols després de discussions en comú: les indicacions bibliogràfiques foren per a mi una ajuda inestimable. Li he d'agrair molt més que allò que es manifesta en les referències directes.

També voldria expressar el meu agraïment al Prof. Dr. Georg Kremnitz, que sempre ha promogut marcadament el meu interès pel català. Agraïxo a la Dra. Christine Bierbach algunes indicacions importants. Dono les gràcies molt especialment al catedràtic Dr. Joan Solà (Universitat de Barcelona), que em deixà una part de la bibliografia que des de fa anys recull amb Pere Marcet i Salom sobre el segle XIX en tot el domini lingüístic català, i que es publicarà pròximament.² Sense les seves indicacions m'hauria costat molt orientar-me en el treball als arxius de Barcelona. També voldria agrair cordialment a Josep Massot i Muntaner el seu suport i ajuda.

L'àmplia «Biblioteca Catalana» que el Prof. Dr. Tilbert D. Stegmann ha muntat al Seminari de Romàniques i els materials que ha posat a la meva disposició m'han facilitat la investigació a Francfort del Main.

Molt especialment agraïxo a l'Institut d'Estudis Catalans de Barcelona i al seu secretari general, Dr. Aramon i Serra, i al catedràtic Dr. Badia i Margarit, que m'hagin atorgat el 1985 el premi «Nicolau d'Olwer» i la publicació del present treball per part de l'Institut d'Estudis Catalans. Això representa un gran honor per a mi.

El manuscrit del treball fou acabat el desembre de 1984. La impressió s'ha endarrerit considerablement per raons alienes a l'autora. Durant la revisió per a la impressió pogueren ésser tingudes en compte solament algunes publicacions importants aparegudes més tard. He seguit alguns punts del treball en articles que mentrestant han estat publicats.

ADDENDA (2022)

La traducció de la meva tesi doctoral al català ja es va fer després de defensar-la. Per una sèrie de raons no s'ha pogut publicar abans. És gràcies al P. Josep Massot que pot aparèixer a la prestigiosa editorial de l'Abadia de Montserrat, un gran honor per a mi. Li estic infinitament agraïda.

És en Ricard Wilshusen qui va fer la traducció de l'alemany al català ja fa molts anys. L'ha revisat del tot corregint-ne també algunes dis-

2. Va ésser publicada posteriorment: MARCET, P./SOLÀ, J.: *Història de la lingüística catalana 1775-1900. Repertori crític*, 1998, Girona, Eumo Editorial/Universitat de Girona.

crepàncies meves de la versió alemanya. Benvolgut Ricard, gràcies per la meticulositat amb què t'has dedicat a aquesta feinada inacabable.

Moltes gràcies també als catedràtics «Jordi» Georg Kremnitz i Manuel Jorba. En la fase de la recerca, de la redacció i després m'han acompanyat amb molt d'interès, cosa que m'ha fet gaudir de llargues hores a l'hemeroteca en estudiar els documents. És un gran plaer que ara n'hagin redactat els prefacis.

Esperant que aquesta publicació pugui oferir nous aspectes socio-lingüístics, desitjo als lectors una profitosa lectura.

IRMELA NEU³

3. L'autora d'aquest treball es deia Irmela Neu-Altenheimer en el moment de publicar-se el llibre en alemany. Des d'aproximadament 1990 signa només com a *Irmela Neu*. Es tracta, doncs, de la mateixa persona.

El treball aparegué primerament en alemany dins de la revista *Estudis Romànics*, xx, de l'Institut d'Estudis Catalans, i després es publicà en format llibre.

PRÒLEG

a la versió catalana (2021)

Una tesi doctoral que es tradueix més de 35 anys després de la seva defensa: això és una prova suficient de la seva qualitat extraordinària. Normalment, els treballs de qualificació acadèmica no tenen una vida tan llarga i, sobretot, no tenen una altra florida després de tant de temps. La tesi d'Irmela Neu va ser dirigida per Brigitte Schlieben-Lange, aleshores professora de filologia romànica en la Universitat de Francfort del Main, defensora decidida i coneixedora del català i al mateix temps innovadora en la disciplina (més tard ensenyava a Tübingen fins a la seva defunció prematura el 2000). Veig encara l'escena de la defensa, un dia assolellat de juny de 1985, amb un debat ric d'idees i d'arguments. Anys més tard, el 1990, la tesi es publicà en alemany en la prestigiosa revista *Estudis Romànics*. També se'n va publicar una separata en format llibre. La present traducció té —entre altres— la funció de fer-la accessible als catalanoparlants.

La tesi naixia en el llarg context de la *transició*, en un moment en què els catalans volien omplir les grans llacunes del saber sobre Catalunya i els Països Catalans degudes a la tan llarga dictadura. És el moment en què Francesc Vallverdú llançava uns esplèndids quaderns amb el títol *Recuperem la nostra història*. Hi havia moltes altres iniciatives que anaven en la mateixa direcció. Com a conseqüència d'aquestes activitats es veia en quin grau la informació sobre el passat, però també sobre molts altres temes decisius d'actualitat, era deficient a causa del silenci imposat per la dictadura. Per a poder organitzar una vida diferent calia acumular molts coneixements. I per a omplir aquests llargs buits hi havia un gran nombre de treballs científics fets a Catalunya, per catalans; d'altra banda alguns que es feien a l'exterior, per a combinar —si ho puc dir— la perspectiva de l'*interior* amb la de l'*exterior* i per tal d'aconseguir d'aquesta manera una visió més completa dels problemes. En les ciències humanes i culturals això és un camí gairebé imprescindible per tal d'arribar a un saber més equilibrat. Desgraciadament, avui moltes vegades no s'hi pensa. Naturalment, un dels problemes dels treballs científics és que necessiten temps per a la seva elaboració,

i quan surten, l'actualitat moltes vegades ja es troba en un altre indret. El 1985 érem en un període relativament optimista del postfranquisme: es podia pensar que entre la necessitat d'evolució lliure de Catalunya i el que restava del centralisme castellà s'obria un camí acceptable per a tothom. Les evolucions ulteriors provaren que la història no avança en línia recta.

Alguns treballs tenen una segona oportunitat: la tesi d'Irmela Neu és avui d'una actualitat sorprenent. La reconstrucció de la consciència històrica catalana —i les evolucions i els canvis d'aquesta consciència— tenen una agudesesa que s'explica (entre altres) amb els esdeveniments dels últims anys. Seria desitjable que no solament molts catalans llegeixin aquesta tesi, sinó també la classe política castellana.

Irmela Neu organitza, després de fer una presentació metodològica i històrica, la seva reconstrucció de la consciència lingüística i nacional durant la Renaixença (1833-1891) entre tres grans *Quaestiones*, grans temes. El primer és el de la denominació de la llengua, on els termes en oposició són, al començament de la Renaixença, sobretot *llemosí* i *català*. Aquesta oposició acaba bastant ràpidament amb el triomf del terme *català*. Tanmateix, les implicacions d'aquesta terminologia són importants: d'una banda són també una decisió implícita sobre les fronteres geogràfiques de l'idioma, no evidents al començament; d'altra banda se sap que l'acceptació de *català*, sobretot al País Valencià, fins avui no és general, per dir-ho prudentment (encara al temps de la Segona República l'escriptor valencià Nicolau Primitiu Gómez i Serrano proposà, per tal d'evitar aquest conflicte, el terme de *bacavès*; el terme, inspirat sense dubte pel títol del diccionari d'Alcover-Moll, no tindrà èxit; coneixem les batalles sobre les denominacions dels anys noranta, etc.). La segona qüestió és saber si (al segle XIX) el català és una llengua morta o viva, seguint la declaració d'Antoni de Capmany de finals del segle XVIII que havia definit d'una banda el català com a *llengua*, però *muerta hoy para la República de las letras*. Aquest limitar la «mort» del català a la literatura (que és inexacte també en el moment en què Capmany escriu) i no a la comunicació, moltes vegades no és tingut en compte; és parcial, no general. Irmela Neu explica molt bé que la concepció de Capmany s'explica per la seva adhesió a la Il·lustració de l'època. És clar que els defensors de la Renaixença no poden acceptar aquest veredict, que desapareix amb les noves produccions culturals i literàries del segle XIX. La tercera qüestió que tracta Irmela Neu és la de l'elaboració d'una forma referencial de la llengua que sorgeix relativament tard, però que naturalment guanya cada vegada més importància, sobretot a partir del moment en què la Renaixença, de moviment

únicament cultural dels inicis, esdevé (també) un moviment popular que aspira a un paper social per al poble i la seva llengua: aquesta política necessita una llarga publicitat i l'acceptació dels seus anhels per part del poble. Se sap que finalment aquesta *quaestio* es va resoldre amb el treball de Pompeu Fabra, ja al segle xx.

Un element important en el tractament d'aquestes *quaestiones* és la dialèctica entre *innovació* i *continuitat*: quins són els elements que continuen actuals, quins desapareixen i quins són els problemes nous que sorgeixen? S'observa aquesta oscil·lació en els progressos de la formació de la nació catalana moderna i, en un altre domini, en l'observació del terme de *consciència lingüística* on Irmela Neu reprèn els treballs de Robert Lafont i de la seva directora de tesi Brigitte Schlieben-Lange.

Per a tractar tots aquests temes (i altres relacionats) Irmela Neu va fer una *historiografia serial* utilitzant els manuscrits no publicats dels *Jocs Florals* i guanyà d'aquesta manera una densitat i autenticitat de materials excepcional. Són sobretot aquests textos no publicats que donen una impressió viva de les discussions intel·lectuals del moment. És clar que no contenen *totes* les posicions de l'època —en els *Jocs Florals* la participació de vertaders *xarons* era escassa—, però donen una visió àmplia de la situació i permeten al lector d'entrar en el cor de les qüestions. L'autora sap organitzar el material ric i múltiple que presenta amb molta prudència, inscrivint les discussions que presenta en els grans problemes que ocupaven els intel·lectuals de la Renaixença. Veu una ruptura en el moment de la politització del catalanisme (després del fracàs de la Primera República), però una ruptura amb elements importants de continuïtat. Per això em sembla que el seu treball avui pot ajudar a comprendre els problemes actuals. En aquest sentit desitjo una àmplia recepció a aquest treball vell i nou i felicito l'autora per la «renaixença» del seu text.

Oberwaltersdorf, 20 de juny de 2021

GEORG KREMNITZ

I

OBSERVACIONS DE MÈTODE I DE METODOLOGIA SOBRE EL TEMA

«*Consciència lingüística i nacional a Catalunya durant la Renaixença (segle XIX)*». El títol pot plantejar preguntes de tres menes diferents:

1. Què cal entendre per «Catalunya»?
2. Quin període abraça la Renaixença?
3. Què es vol dir amb la formulació «consciència lingüística i nacional»?

Per a respondre a les tres preguntes voldria fer els següents aclariments.

Respecte al punt 1: Sobre la delimitació geogràfica del tema:

Aquest treball és limitat a la investigació de la consciència lingüística a l'anomenat «Principat». Les fonts provenen bàsicament de Barcelona.

El conjunt del domini lingüístic català és anomenat «Països Catalans» i abraça bàsicament els següents territoris:

- el comtat medieval de Barcelona, l'actual Principat de Catalunya;
- el Regne de València, autònom a l'Edat Mitjana, l'actual País Valencià;
- les Illes Balears: Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera;
- Andorra;
- la Catalunya del Nord, la major part del departament francès dels «Pyrénées Orientales».

(Segons KREMnitz 1979: 11).

M'he decidit a limitar-me al Principat perquè les polèmiques culturals i lingüístiques han tingut lloc sobretot a la metròpoli de Barcelona.

A més, els «Països Catalans», a causa de llurs diferències històriques i actuals (des del punt de vista econòmic, cultural i institucional) s'han de tractar diferenciadament si es tracta d'investigar-ne la consciència lingüística i nacional. Les investigacions comparades serien una tasca particularment interessant, però requeririen un extens estudi de fonts i arxius.

Respecte al punt 2: La segona delimitació afecta l'aspecte temporal:

Aquest treball se centra en la Renaixença, que és entesa com el renaixement de la identitat catalana en el segle XIX, segle del progrés econòmic i cultural de Catalunya, un segle en què, a més d'altres presenciacions com p. ex. en l'arquitectura, escultura i pintura, es desenvolupa una literatura pròpia, primerament historitzant i després moderna.

A més d'aquests factors historicoculturals, el conflicte entre Catalunya i Castella rep una nova dimensió: la Catalunya industrialitzada s'aixeca contra el predomini de la «resta d'Espanya» majoritàriament agrària, que concentra a Madrid tota la seva administració. L'(especial) desenvolupament econòmic de Catalunya ve acompanyat pel naixement d'un nacionalisme, els representants del qual aspiren primerament a uns certs drets d'autonomia, sense propagar per això el separatisme.

Cal concebre el nacionalisme com un concepte genèric per a diverses tendències que es perfilen des de mitjan anys quaranta en el segle XIX.

En relació amb les polèmiques sobre la reestructuració d'Espanya en províncies segons el model dels departaments francesos per una part i l'abolició de drets catalans per una altra, es constitueix l'anomenat provincialisme, que rep a través del regionalisme el seu fonament teóricojurídic.

Les tendències nacionalistes també penetren en el federalisme català (ALMIRALL) —a partir de 1880— el qual es diferencia en punts bàsics del regionalisme d'empremta catolicoconservadora.

El concepte de «nació catalana» no s'introdueix fins al primer terç del segle XIX. Amb el nacionalisme propagat per PRAT DE LA RIBA es converteix a principis del segle XX en base i component integrant del catalanisme. El provincialisme i el regionalisme inicial, que expressen més un lligam emocional amb Catalunya que no pas un programa polític, contenen més aviat la declaració bàsica: «Catalunya és la pàtria, Espanya la nació».

Es diferencia, doncs, entre pàtria i nació, a voltes també entre pàtria «petita» i pàtria «gran», i sovint se subratlla que Catalunya es veu com una part d'Espanya, la nació completa.

El nacionalisme català no es basa, doncs, des d'un principi en el concepte de nació *catalana*.

En el centre de la ideologia nacional (del provincialisme i del regionalisme) es troba la llengua materna catalana, que esdevé símbol d'una identitat comuna. El reconeixement que només les mesures de política lingüística condueixen a una difusió eficaç del català —fundació d'una acadèmia, ampliació de l'ensenyament, etc.— s'imposa tan sols en la mesura que el nacionalisme es transforma en un programa polític.

El terme *Renaixença* es refereix preferentment a la cultura i llengua catalanes. Fou encunyat pels mateixos representants de la Renaixença (vegeu cap. II.3.1.) i és usual encara avui també per a denominar almenys els darrers dos terços del segle XIX.

Generalment es considera com a començament de la Renaixença la publicació dels alexandrins *A la Pàtria*, Trobes, d'ARIBAU 1833 (a la revista *El Vapor*), que es feren famosos sota el títol *Oda a la Pàtria*. Mentre que aquest poema es considera com a guspira inicial de la Renaixença, el tema del final de la Renaixença és molt menys tractat. Tal com indica PI DE CABANYES 1979: 8, l'any 1877 és considerat a vegades la data del final de la Renaixença, ja que el 1877 Àngel GUIMERÀ fou especialment premiat als Jocs Florals, així com Jacint VERDAGUER per la seva epopeia *L'Atlàntida*. Amb això, segons PI DE CABANYES, s'hauria imposat una nova literatura, orientada en teories estètiques modernes —i ja no medievals.

La revista *L'Avens* era el portaveu dels representants del *Modernisme*, i els seus redactors tingueren una importància decisiva en la qüestió llavors molt discutida de la normativització del català: en el període 1891-1892 engegaren una campanya lingüística per a solucionar els problemes més urgents, sobretot en el camp de l'ortografia.

La lletra ç esdevingué el símbol provocatiu de llur campanya de modernització ortogràfica per mitjà de la nova grafia *Avenç* a partir de 1891, en lloc d'*Avens*, fins llavors utilitzada.

En aquesta campanya participà també Pompeu FABRA, més endavant autor d'obres estàndard sobre la normativització del català a començaments del segle XX en el marc de l'acadèmia de la llengua, l'Institut d'Estudis Catalans, fundat el 1907 (cap. V.2.2.2.).

La campanya lingüística del grup de *L'Avenç* pot ésser considerada com una fita en el camí cap a la definitiva estandardització del català. Dita campanya és en tal sentit un indicador d'una consciència lingüística canviada, en deixar reconèixer l'obertura d'un nou camí: mentre que el debat ortogràfic era discutit fins ara principalment pels repre-

sentants d'un catalanisme conservador, i els catalanistes «federalistes» actius políticament (vegeu cap. II.3.2.) aprovaven programes de política lingüística, sense que realment es dediquessin a ocupar-se dels problemes de la codificació, el grup de *L'Avenç* s'ocupa d'ambdues coses; fa propostes sobre codificació i sobre política lingüística. Encara que aquestes propostes foren revisades, en part, per Pompeu Fabra en el marc de la seva activitat en la Secció Filològica, representen de tota manera l'intent de contribuir a una normativització definitiva per mitjà d'una campanya pública. I això és una novetat comparant-ho amb la Renaixença.

El període de la Renaixença abraça, doncs, els anys 1833-1891, on la data 1891 es refereix a la campanya lingüística a *L'Avenç*, i són igualment justificables altres delimitacions (com p. ex. el 1877).

Respecte al punt 3: Sobre la relació entre consciència lingüística i consciència nacional:

El propòsit indicat en el títol no vol dir que la coexistència s'hagi de descriure per dir-ho així additivament.

Més aviat es considera la consciència nacional de caràcter constituït per a la consciència lingüística, la qual cosa naturalment no exclou que també la consciència lingüística influeixi en la formació de la consciència nacional. Per això només un procediment historicosocial permet veure l'entrellat de les condicions i possibilitats de la dedicació a la llengua en una determinada situació històrica. Què té a veure la consciència lingüística amb la formació d'una burgesia catalana en el marc de la revolució burgesa? Quines institucions, suports, mitjans de comunicació, contribueixen a la formació i difusió de la consciència lingüística?

El mètode historicosocial per ell mateix no satisfaria encara l'exigència d'abraçar la consciència lingüística amb la seva interrelació amb la consciència nacional. A tal fi només hi pot contribuir un procediment de sociologia del coneixement.

Ja que si es pressuposa que la consciència nacional focalitza la consciència lingüística, llavors això requereix seguir la qüestió de saber on es troben els repertoris del saber i on ha tingut lloc una transformació de saber en argument. Justament el concepte de «renaixement» fa referència al problema de en quina direcció havia de tenir lloc la «renovació»; suggereix fàcilment la suposició que es van treure de sobre els repertoris tradicionals del saber i que es van substituir per innovacions. Però això no és en absolut el cas. Els representants de la Renaixença, els *renaixencistes*, no solament van continuar en molts

punts qüestions que ja existien com a tals en el segle XVIII, sinó que es veuen obligats vers tradicions que encara cal posar al descobert.

En la investigació de la història de la llengua i de la lingüística del català, això, el descobriment de les tradicions, no ha ocorregut gaire fins ara, cosa que no sorprèn, però, ja que parlar de la Renaixença sempre ha exigit estudiar el que és «nou»: literatura, teatre, mitjans de comunicació, etc. També s'ha investigat àmpliament la història de les ideologies nacionals, de la formació de la nació i del debat cultural (VILAR, VICENS I VIVES i escola, BRUNN, HINA), de manera que es pot considerar que la Renaixença ha estat ben investigada pel que fa als punts de vista de la ciència literària, de la història i de les ciències socials.

En el camp lingüístic, les investigacions sobre història de la lingüística es concentren en les activitats de Pompeu FABRA, l'autor d'obres normatives avui encara vàlides. La monografia de Josep MIRACLE 1968 desplega una gran quantitat de material sobre la prehistòria i la història central de la normativització, però més aviat des del punt de vista biogràfic.

Gairebé del tot desconegudes són les tradicions del saber que encara són presents en el segle XIX. Les tradicions, que es poden seguir fins al segle XVIII o més lluny, poden ésser efectives des de diversos punts de vista. Quan els autors indiquen a quines obres (del segle XVIII o de segles anteriors) es refereixen, això pot servir com a primer punt de referència. Però sovint queda sense expressar justament el saber implícit, sobreentès. Tan sols en el moment en què el saber ha esdevingut dubtós, és explicat, defensat i de nou atacat. En tals discussions es manifesten clarament els arguments. El saber es transforma en arguments amb una orientació explícitament ideològica.

El primer pas per investigar tradicions del saber consisteix a posar al descobert controvèrsies en què els contraents manifesten llurs arguments. Les controvèrsies poden ésser provocades pels corresponents atacs —p. ex. l'afirmació que el català no és cap llengua, sinó un dialecte. Aquests atacs provenen en general de representants d'una política lingüística jacobina i s'adrecen contra tot intent de fer reviure el català. No queden sense resposta i provoquen sovint una allau de rèpliques.

Per a la difusió d'arguments a favor del català no cal que hi hagi forçosament un motiu directe, immediat, ja que l'intent de «renaixement» ja implica com a revers també delimitacions respecte a allò que no ha d'ésser afavorit —p. ex. l'ús «vulgar» de la llengua. Per això existeixen controvèrsies no solament entre contraris i partidaris de la

Renaixença, sinó també entre els mateixos partidaris de la Renaixença —p. ex. sobre la qüestió de fins a quin punt els models històrics, i quins d'ells, poden ésser models per a la llengua literària catalana a crear.

Es presenten posicions en conferències, articles de premsa, pamflets i opuscles explicatius. Aquests textos es troben abundantament perquè escriptors, polítics i filòlegs, sota el signe del compromís per Catalunya, a penes deixen escapar una ocasió de defensar llur llengua com a element essencial d'una ideologia nacional. Durant la Renaixença el debat lingüístic gairebé forma part de la política diària. També obres lingüístiques en sentit estricte com diccionaris, manuals d'ensenyament, gramàtiques, contenen respostes i al·lusions a debats existents. Són especialment instructius els pròlegs i notes a peu de pàgina en què els autors fan declaracions sobre llurs intencions i la direcció de llurs arguments.

El segon pas, detectar tradicions del saber, consistiria a comparar entre si els arguments més importants per a la defensa, el reviscolament i la normativització del català, i constatar quins problemes es discuteixen en els debats de forma estereotipada, reduïda a nivell elemental o amb nous arguments. D'aquesta manera es poden extrapolar qüestions que continuen durant tota la Renaixença o que es troben limitades a determinades fases.

En un tercer pas s'han de determinar les tradicions del saber, interrogant les qüestions i els arguments respecte a llur dimensió històrica. Els repertoris de saber poden ser «tradicionals» respecte a les qüestions o els arguments. Seria imaginable que una qüestió tradicional sigui discutida amb arguments innovadors i rebí així un nou caràcter productiu. Inversament, també una nova qüestió pot ésser discutida amb arguments tradicionals, cosa que és, però, improbable en temps de la consolidació nacional, perquè els arguments es troben en un context específicament ideològic. Més rars deuen haver estat els dos casos, on la qüestió i els arguments són ambdós tradicionals o ambdós innovadors; ja que si ho observem més detalladament són els antics repertoris de saber que es fan servir com a arguments; les qüestions, per altra part, no es presenten de sobte, sinó que són el resultat d'experiències i processos de presa de consciència.

Naturalment que a penes serà possible descobrir la totalitat de les tradicions del saber que s'expressen en les qüestions i en els arguments. Però sí que —tal com diu GINZBURG 1983— és possible realitzar un «rastreig de traces» en determinats punts. Això és especialment adequat quan es tracta de detectar en les fonts les tradicions no represen-

tades mitjançant comparacions. El procedir de l'historiador és comparable amb el del detectiu, perquè ambdós segueixen indicis i efectuen un treball de reconstrucció per a la «detecció».

A continuació voldria defensar el mètode del rastreig de traces i utilitzar-lo per a un planteig d'acord amb la sociologia del coneixement. Ja que solament un rastreig de traces dona indicacions decisives sobre la qüestió, més aviat pròpia de la teoria del coneixement (cap. I.2.1), de si es pot reconèixer una «ruptura» o una «continuïtat», i en quins punts. Cal anar amb compte en respondre a aquesta qüestió: podem trobar-nos davant d'una novetat aparent en qüestió i argumentació, que primerament sembla una ruptura, però que observant amb més deteniment es revela com a lligada a una determinada tradició del saber. A l'inrevés, una suposada continuïtat pot contenir en el context del segle XIX una novetat.

Segons el programa de tres punts anteriorment citat cal: en primer lloc, determinar les qüestions presentades en els debats i controvèrsies centrals, per tal de, en segon lloc, extrapolar els arguments, i en tercer lloc, interrogar aquests respecte a llurs tradicions del saber.

¿Quines són ara, doncs, les qüestions més importants al Principat de Catalunya durant la Renaixença i des de quin punt de vista es pot realitzar el rastreig de traces? D'això se'n farà un esbós a continuació.

Tres són les qüestions dominants durant la Renaixença:

1. La qüestió del «llemosí»
2. La qüestió del «reviscolament»
3. La qüestió de l'«estandardització»

La qüestió 1, el «llemosí», que esdevé d'especial actualitat en el segle XIX, interessa per dues raons: per una part, en la primera meitat del segle XIX, els romàntics glorifiquen el llemosí en llur poesia i amb aquesta denominació es refereixen a la «llengua materna catalana»; per altra, en la segona meitat del mateix segle, es realitzen investigacions d'història de la llengua que refusen aquesta sinonímia. El rastreig de traces és força fàcil en aquesta qüestió, perquè els renaixencistes, en llurs estudis d'història de la llengua —sovint polèmicament— fan nombroses indicacions sobre la història de la denominació «llemosí», que remet a la koiné dels trobadors i a les teories de l'origen de la llengua. Els arguments contra la sinonímia apunten que la identificació amb el llemosí en la fase inicial de la Renaixença (anys quaranta, cinquanta) amaga el caràcter autònom del català. Pel contrari, justament el nom hauria de senyalitzar-ne el caràcter genuí, s'argumenta en

els anys seixanta i setanta. I aquesta genuïnitat només vindria donada pel terme «català».

Amb quines tradicions connecten els primers renaixencistes quan canten les glòries del «llemosí»? Amb quins arguments protesten més endavant contra la sinonímia de «català» i «llemosí» primerament practicada?

El rastreig consistiria, doncs, a posar al descobert la història de la identificació amb el llemosí i la història de la protesta contra aquesta «falsa» sinonímia en les corresponents línies de la tradició.

La qüestió 2, «reviscolament», exigeix un treball de reconstrucció més intens, perquè una part de la tradició del saber resta implícita.

En tot el segle XIX repetidament té la preferència la demostració que la llengua catalana

- a) és una llengua i no un dialecte, i
- b) que «viu» i no és «morta».

Salta a la vista la metàfora de la «llengua com a organisme», amb múltiples variacions.

El rastreig mostra que en el segle XVIII l'historiador barceloní CAPMANY 1779 havia declarat «mort» el català. La metàfora en la qual es basa la divisió en «mort» i «viu» es pot anar seguint més lluny.

En aquest cas, fins al Renaixement italià (VARCHI 1570/1804) —la qual cosa no diu naturalment res sobre el seu origen i la difusió que hagi pogut tenir.

Es pot aconseguir un rastreig de dues maneres:

1. Per una part amb l'ajut de comentaris de contemporanis o d'historiadors posteriors. Així p. ex. RUBIÓ I ORS 1894 s'ha referit a la importància del Renaixement italià (VARCHI) per a CAPMANY.
2. Per altra part són molt útils les referències de l'autor mateix. En aquest cas CAPMANY ha citat VARCHI en un altre context. Per tant, es pot suposar com a mínim amb una certa plausibilitat que encara que no es refereixi explícitament a VARCHI —que és el cas en la divisió de llengües en «mortes» i «vives»— la seva classificació és presa d'aquest autor. El mètode del «desplaçament» permet de treure conclusions sobre els repertoris del saber de l'autor, que no manifesta ell mateix en el lloc en qüestió. Naturalment que amb això no són detectables totes les tradicions del saber que tingueren efecte en altres contextos en l'autor (CAPMANY en el nostre cas). Però com que en conjunt es pot compro-

var la presència i recepció de provençalistes en autors catalans també en el segle XIX, i VARCHI deu haver estat un autor habitual dels catalans per raó de les seves investigacions sobre el provençal, és més probable la suposició de la transmissió d'aquesta línia del saber.

Però el rastreig encara va més enllà perquè l'afirmació estereotipada de la «vida» del català indica una estructura profunda que permet suposar relacions de llarg abast. De fet, es mostra que entre el concepte de «llengua materna», que es caracteritza per les seves qualitats estètiques i «naturals», i el de «vida», existeix un lligam causal. Aquest nexa és fins i tot objecte d'una teoria: es manifesta en la teoria de l'«eloqüència». Aquesta teoria de l'eloqüència pot ésser una clau per a respondre a les següents qüestions: per què havia de tenir lloc un reviscolament del català per mitjà de la restauració dels Jocs Florals el 1859? És això senzillament folklore o hi ha una relació respecte al concepte de «salvació de la llengua materna»?

El rastreig de traces de la línia de la tradició de l'eloqüència dona importants informacions sobre les argumentacions durant la Renaixença, que afecten totes les qüestions. Seguir aquesta tradició del saber és més fatigós (que en el cas de la qüestió 1) perquè els renaixencistes mateixos no diuen res sobre això. Però els arguments per a la «vida», així com les propostes i punts de controvèrsia sobre la estandardització del català, permeten conclusions sobre l'abast d'aquesta línia de la tradició.

La qüestió 3, «estandardització», no passa a un primer pla fins al moment en què la realitat lingüística i la planificació lingüística esdevenen objecte de programes polítics (a partir de 1880). L'intent d'arribar a un reviscolament mitjançant la poesia experimenta una rigorosa crítica. La disputa sobre la normativització gira per un cantó entorn de la qüestió de si cal fundar una acadèmia, i per l'altre sobre qüestions de detall de la codificació. El rastreig d'aquesta qüestió resulta fàcil perquè els arguments es presenten i justifiquen detalladament.

El grau d'explicitació permet deduir com era de controvertit el debat justament en aquest tema.

Per a investigar la relació de consciència nacional i consciència lingüística m'he decidit, doncs, per un procediment doble:

1. Seguir la historicitat d'arguments en una perspectiva de sociologia del coneixement per tal de deixar al descobert les tradicions del saber per mitjà d'un procés de «rastreig de traces».

2. Esbossar les relacions historicosocials on el saber es manifesta com argument i no d'altra manera. Aquest doble planteig, que és al mateix temps de sociologia del coneixement i d'història social, requereix encara comentaris més detallats: primer voldria explicar com s'utilitza en sociolingüística el concepte de «consciència lingüística» i a quin concepte em refereixo. El capítol I.1. té, per tant, l'objectiu de delimitar el concepte de «consciència lingüística» respecte al d'«actituds», que domina en la sociolingüística dels EUA. Però no són solament diferents els conceptes, sinó també l'enfocament metodològic en conjunt.

A més, voldria tractar més detalladament alguns problemes metodològics d'una investigació, en el sentit de la sociologia del coneixement i de la història social, de la «consciència nacional i la consciència lingüística a Catalunya durant la Renaixença». En aquest context s'han d'estructurar les qüestions com a ajuda orientativa en un esquema de temps i d'argumentació.

1. SOBRE LA DELIMITACIÓ DELS CONCEPTES «ATTITUDE» I «CONSCIÈNCIA LINGÜÍSTICA»

L'enfocament metòdic (i metodològic) lligat al concepte de consciència lingüística s'ha desenvolupat i diferenciat durant els últims anys.

Per una banda això podria ésser degut al fet que la sociolingüística empírica (investigació de camp) i la investigació d'actituds, dominants en els anys seixanta i setanta en el domini lingüístic de l'anglès, sobretot estatunidenc, ha provocat posicions contràries. Per una altra, cal agrair al creixent interès en la història de la llengua i de la lingüística que la investigació de la consciència lingüística en dimensió històrica hagi trobat més consideració.

La investigació de les actituds forma dintre de la sociolingüística un sector propi des dels anys seixanta.⁴

En la psicologia social, pel contrari, la investigació de comportaments, actituds i entorn social pertany des dels anys vint del segle xx, des del punt de vista de la «previsibilitat del comportament», a punts centrals molt discutits. En les controvèrsies es poden diferenciar dues posicions bàsiques diferents:

4. Visió de conjunt sobre les diferents posicions dins: AGHEYSI, J./FISHMANN, J. A. 1970; BENNINGHAUS, H. 1976; MUMMENDEY, H. D. (ed.) 1979.

1. La «mentalista», de la qual es pot considerar que el principal representant és ALLPORT 1935, el qual dona la següent definició d'«actitud»:⁵

«An attitude is a mental and rural state of readiness, organized through experience, exerting a directive or dynamic influence upon the individual's response to all objects and situations with which it is related» (ALLPORT 1935: 810, citat segons: BENNINGHAUS 1976: 22).

D'acord amb aquesta concepció mentalista l'actitud es considera com:

«una característica en gran mesura estàtica en el sentit d'un tret de la personalitat (...). Segons això es considera com a actitud una disposició més o menys gran present en l'individu que influeix contínuament en el comportament individual a través de moltes situacions diferents i que condueix a un comportament conseqüent pel que a això respecta».⁶

Les actituds es subdivideixen en tres components:

- la «cognitiva», que engloba l'àmbit del coneixement;
- l'«afectiva» o «avaluadora», que concerneix a les opinions, prejudicis, connotacions;
- l'anomenada «conativa», que es manifesta en el comportament real.

Les controvèrsies dintre de la psicologia social se centren en les discrepàncies entre els tres factors i llurs ponderacions, on els defensors d'un enfocament interaccionista vinculen el concepte «actitud» a circumstàncies socials i de situació:⁷

2. La posició «behaviorista», que es diferencia de la mentalista per la hipòtesi fonamental que solament el comportament permet conclusions sobre les actituds.

Les actituds serien així, doncs, solament determinables mitjançant les observacions, mesuraments i procediments estadís-

5. Visió de conjunt sobre les diferents posicions dins: AGHEYSI, J./FISHMANN, J. A. 1970; BENNINGHAUS, H. 1976; MUMMENDEY, H. D. (ed.) 1979.

6. MUMMENDEY, H. D. (ed.) 1979: 18-19.

7. Vegeu crítica de BIERBRAUER, G. 1976 a la investigació de l'«attitude».

tics. Ja que les actituds no es defineixen justament com una variable psíquica present en forma latent, que es compongui de les tres components saber, avaluació, comportament, sinó com a part del comportament mateix, el concepte behaviorista d'«actitud» es refereix exclusivament a la component del comportament.⁸

Tant si és més aviat mentalista o behaviorista,

«la investigació d'actituds (...) és dirigida per la premissa, que l'expressió verbal és un indicador en una escala d'actituds, el qual fa referència de forma fiable a una estructura subjacent, que determina transituativament un comportament obert» (BIERBRAUER 1976: 6).

Encara que no existeix forçosament una relació directa entre la psicologia social dels EUA i la sociolingüística de dit país —COOPER/FISHMAN 1974: 5 parlen fins i tot d'«aïllament» mutu— en la investigació lingüística d'actituds es reconeixen les mateixes premisses bàsiques que en la psicologia social.

Llur objectiu principal consisteix a mesurar i avaluar estadísticament actituds estereotipades (de tipus cognitiu, afectiu i conatiu) que es mostren en el comportament lingüístic. Els resultats dels mesuraments realitzats amb diferents mètodes es relacionen amb diferents variables (socials, ètniques, religioses, específiques de grups, etc.).

Segons que el concepte d'«attitude» es basi en hipòtesis fonamentals mentalistes o behavioristes, serà considerat més aviat multifactorial⁹ o com a englobador de només una dimensió —generalment avaluativa— que actua determinant el comportament.

Com a exemple d'aquesta concepció d'«actituds» limitada al nivell avaluatiu es pot citar la definició d'OSGOOD/SUCI/TANNENBAUM 1957: 189, que defineixen les actituds com una «predisposició a les avaluacions afectives»:

«Further they are predispositions to respond, but are distinguished from other such states of readiness in that they predispose toward an *evaluative* response».

8. Referència en AGHEYSI, J./FISHMAN, J. A. 1970: 138-139.

9. El mètode segurament més ampli per a la investigació de les actituds és el de la «matched guise technique» desenvolupat per Lambert i col·laboradors. Vegeu sobre això: SCHLIEBEN-LANGE, B. 1973: 37-38; AGHEYSI, J./FISHMAN, J. A. 1970: 145-146; COOPER, R. L./FISHMAN, J. A. 1974: 11.

D'acord amb aquest concepte d'actitud, els autors han desenvolupat mètodes del «diferencial semàntic»,¹⁰ que ha de permetre un registre de les avaluacions amb la màxima objectivitat possible.

Contràriament, en el cas del bilingüisme els mesuraments del compromís («commitment measures») segons FISHMAN¹¹ es concentren en el camp de la component conativa de l'actitud: en el cas dels immigrants de parla castellana de Puerto Rico en l'entorn angloparlant dels EUA. Les actituds que apunten al comportament esdevenen amb això (conjuntament amb les components saber i valoracions intuïtives) factors importants en la investigació del comportament lingüístic real en comunitats bilingües o polilingües.

Les actituds contribueixen a fer que una llengua sigui mantinguda o abandonada o sigui sotmesa a interferències: manteniment d'una llengua (language maintenance) i substitució lingüística (language shift) estan en relació directa amb les actituds encara que potser seria més correcta la formulació inversa: des del punt de vista del manteniment o abandonament d'una llengua a favor d'una altra (generalment llengua A dominant, més prestigiosa)¹² les actituds són registrades solament en quant determinen el comportament lingüístic. Els resultats de la investigació de les actituds,¹³ segons AGHEYISI / FISHMAN 1970: 145, haurien de conduir a consideracions sobre planificació i didàctica lingüístiques.

En la sociolingüística dels EUA s'entén per planificació lingüística el conjunt de mesures que són necessàries, sobretot als països en desenvolupament, per una banda per a tenir en compte els canvis en el camp lèxic, semàntic i ortogràfic, i per l'altra per a coordinar entre si els camps de l'educació, instrucció i relacions públiques.

Això pressuposa que també la codificació, estandardització i planificació lingüístiques estan sotmeses en conjunt a criteris econòmics, ecològics,¹⁴ polítics i socials.¹⁵

10. OSGOOD, C. E. / SUCI, G. J. / TANNENBAUM, P. H. 1957.

11. Vegeu AGHEYISI, J. / FISHMAN, J. A. 1970: 144-145.

12. Vol dir l'abandó de la llengua com a conseqüència d'una situació diglòssica a favor de la llengua A. Sobre el concepte «diglòssia» i el seu ús en la sociolingüística vegeu KREMnitz, G. 1981; especialment en la sociolingüística catalana: KREMnitz, G. (ed.) 1979; breu informe d'investigació dins: BIERBACH, C. / NEU-ALTENHEIMER, I. 1982.

13. Resum dins COOPER, R. L. / FISHMAN, J. A. 1974.

14. Segons la definició de HAUGEN, E. 1972: 325: «Language ecology may be defined as the study of interactions between any given language and its environment. (...) Part of its ecology is therefore psychological: its interaction with other languages in the minds of bi- and multilingual speakers. Another part of its ecology is sociological: its interaction with the society in which it functions as a medium of communication».

15. Vegeu també la llista de 10 punts dins HAUGEN, E. 1972: 336-337.

El coneixement de les actituds esdevé un factor per a la planificació lingüística efectiva i adequada.¹⁶ La relació d'actitud i identitat entra en el punt de vista de les investigacions sociolingüístiques. En aquest context es troba també el concepte de consciència lingüística (language consciousness), tal com l'entén FISHMAN 1972a.

Solament quan una comunitat lingüística hauria desenvolupat consciència de la seva pertinença ètnica o nacional, existiria també una consciència lingüística en el sentit d'una valoració positiva de la pròpia llengua materna. La seva especial estima es mostraria per un cantó en l'atenció existent en relació a la seva història, estètica, etc., i per l'altre en la denominació de «llengua materna», «la nostra llengua», «llengua quotidiana», etc., que hom li dona (FISHMAN 1972a: 181).

Consciència lingüística i consciència nacional són vistes com a unitat:

«Language, as such, is usually not a conscious factor in the primordial world (...) it is usually not something separately recognized, valued, loved, protected, cultivated, and ideologized. (...)

Here we find a consciousness of national history, with its heroes and martyrs and national missions, national grievances, national ideals. (...)

Here we find a consciousness of national language, with its avowed beauty, subtlety and precision» (FISHMAN 1972a: 180-181).

La consciència lingüística lligada a la consciència nacional o a la consciència ètnica és objecte de les investigacions solament perquè es troba en relació directa amb el comportament lingüístic real de grups d'immigrants de diferent origen geogràfic. La «lleialtat a la pròpia llengua materna» (language loyalty) és una de les condicions prèvies més importants per al manteniment d'una llengua, acoblada per la seva part a consciència nacional i identitat de grup.

Per lleialtat lingüística cal entendre al seu torn l'actitud positiva respecte a la pròpia llengua i nació/ètnia de manera que conscientment s'impedeixen canvis en la distribució de funcions entre les llengües així com modificacions de l'estructura lingüística (interferències p. ex.).

Són expressions de lleialtat lingüística les activitats d'estandardització, les de conreu de la llengua fins a arribar a mesures puristes:

«*Language loyalty* might be defined, then, as a principle (...) in the name of which people will rally themselves and their fellow speakers *consciously and explicitly to resist changes in either the functions of*

16. La relació entre lingüística i planificació lingüística l'explica HAUGEN, E. 1964.

their language (as a result of language shift) or in the structure or vocabulary (as a consequence of interference).

Thus in the field of sociolinguistics purism, standardization, language loyalty, and related defensive mechanisms *are phenomena of major importance requiring systematic treatment (...)* (WEINREICH⁶ 1968: 99) (cursiva d'I. Neu).

En la sociolingüística estatunidenca, si bé es traça explícitament una línia de comunicació directa entre consciència lingüística i consciència nacional, la seva anàlisi interessa només mentre la consciència lingüística intervingui com a variable a ésser tinguda en compte en els camps de la planificació lingüística i de l'ús lingüístic (manteniment/abandonament).¹⁷

Podria existir, doncs, una relació entre els conceptes d'actitud i de consciència lingüística ja que ambdues són dignes d'anàlisi solament en relació a llurs efectes —comportament lingüístic, aprenentatge d'idiomes, exigències en el sentit de lleialtat lingüística.

La diferència entre ambdós conceptes en la sociolingüística estatunidenca consistiria en el fet que primer cal determinar les actituds, però que la consciència lingüística es presenta més manifestament —sobretot quan va lligada a la consciència nacional.¹⁸ Com que en la tradició estatunidenca l'atenció dels sociolingüistes es concentra sobretot a desenvolupar procediments de la màxima objectivitat possible que facin abstracció de la situació d'entrevista, per al registre empíric d'actituds i consciència lingüística es planteja la qüestió sobre possibles contradiccions entre sistemes de valor competidors fora del punt de mira.

A més, haurien d'afegir-se, p. ex. del camp de la consciència lingüística, les controvèrsies que resulten de diferències en la xarxa de referència ideològica, tradicional. Aquestes diferències poden sorgir en diferents punts: en la concepció d'allò que cal fer com a estandardització, quina funció hom atribueix a la llengua en el marc de les ideologies nacionals, etc.

S'ha fet una crítica contra la investigació d'actituds de direcció mentalista i behaviorista. En nombrosos treballs¹⁹ Schlieben-Lange ha reclamat una nova orientació i ampliació de la investigació d'actituds

17. Vegeu FISHMAN, J. 1964, 1972a, b.

18. Sobre la relació entre «consciència lingüística» i «consciència nacional» vegeu: FISHMAN, J. 1972a, 1973.

19. SCHLIEBEN-LANGE, B. 1975: 194-199; 1977a: 386-388; 1980b: 280-284; 1982c, d; 1982b: 211-215; 1983c: 117 i següents.

incorporant plantejaments de la sociologia del coneixement, historico-socials i hermenèutics. Desmarcant-se de la sociolingüística estatunidenca ha proposat el concepte de «consciència lingüística» en lloc del d'«actituds».

Això significa quelcom més que un mer canvi terminològic: mentre que la investigació d'actituds suposa relacions causals entre actituds i comportament, la investigació de la consciència lingüística parteix del fet que la consciència lingüística no és res homogeni sinó més aviat en certa manera una amalgama (a voltes contradictòria) de coneixements sobre la llengua pròpia (p. ex. gramaticalitat), coneixements sobre la formació de la identitat mitjançant identificació amb la llengua, autovaloració en relació al propi comportament lingüístic, adopció de conceptes i normes sancionats oficialment, desitjos irrealmentals.

En el centre de l'interès de la investigació de la consciència lingüística es troben, doncs, en primer pla, en el sentit d'una història social i ideològica, el fet de posar al descobert diferents conceptes de normes, estereotips, contradiccions (p. ex. entre comportament real i autovaloració). Especialment quan hi ha un repartiment diglòssic de funcions entre dues llengües, es poden reconèixer contradiccions que poden arribar fins al camp patològic.²⁰

Es pot considerar com a exemple d'una possible esclatxa entre l'avaluació pròpia i la feta per estranys el fet que p. ex. els occitanoparlants suposadament no parlen llur «patuès», però sí que ho fan en moments en què aparentment no són observats (Schlieben-Lange 1980b: 280-281).

El coneixement que aquests parlants manifesten sobre llur pròpia llengua es compon en part d'experiències pròpies, que per llur banda es «basen constitutivament» en la pràctica lingüística (p. 282). Per altra part, conté també «elements escènics movibles», estereotips procedents d'argumentacions tradicionals. Aquest «coneixement elemental» es pot seguir històricament i identificar com a sediment d'un discurs públic, que pot contenir elements de coneixement sobre la «difusió de llengües en l'espai i el temps» (p. 283), però també judicis estètics.

Prototip d'un discurs públic és el republicà durant la fase jacobina de la Revolució Francesa. Cal suposar que ell mateix representa una certa popularització de determinats temes de teoria lingüística.²¹

20. Sobre la situació de diglòssia «patològica» són interessants les investigacions de LAFONT i de l'equip de Montpeller. Vegeu LAFONT, R. 1976, 1982c, 1983 i les publicacions en la revista *Lengas*.

21. Àmplies informacions sobre això dins SCHLIEBEN-LANGE, B. 1981.

El «procés d'incorporació d'elements de teoria lingüística en el saber polític quotidià i les estereotipitzacions que això implica» (p. 112), començat durant la Revolució Francesa, sota el signe de la situació diglòssica realment existent, deu haver experimentat avui més elementitzacions.

Arguments que procedeixen originàriament de la tradició de la «*défense et illustration du français*» són presents encara avui dia de forma rudimentària en el repertori del saber dels parlants. Com a exemple, citem els judicis estètics que es desprenen de l'enquesta de *Banhòus sus Cese* (Bagnols-sur-Cèze) (SCHLIEBEN-LANGE 1977b): en principi el provençal seria més ric, harmoniós, etc., que el francès,²² però es diferencia entre el «*veritable*» provençal i el «*fals*» provençal, on els informadors es qualifiquen de parlants del «*fals*».

Això, si bé testimonia per un cantó una consciència històrica en relació amb la posició del provençal com a llengua escrita a l'Edat Mitjana, per l'altre permet reconèixer des del punt de vista psicoanalític una interiorització de característiques negatives atribuïdes al «*patuès*» des de la Revolució Francesa.

El procés de patuesització pot conduir a l'autonegació de la pròpia llengua, que pot arribar fins a l'autoodi, com constata NINYOLES 1972 com a resultat de la seva enquesta en el domini lingüístic català de València.

Inversament, són justament els arguments estètics els que són considerats com les propietats més importants del català en els discursos del segle XIX al Principat de Catalunya, la regió central del domini lingüístic (vegeu cap. I).

Una anàlisi de la consciència lingüística, a diferència de la investigació d'actituds, es basa en les següents reflexions:²³

1. En conformitat amb la tradició hermenèutica²⁴ segons GADAMER i la seva mediació en la «gramàtica transcendental» segons APEL,²⁵ se suposa que la llengua és un sistema autoreflexiu, perquè per un cantó solament a través de la llengua és possible la compren-

22. Judicis estètics del bibliotecari dins: SCHLIEBEN-LANGE, B. 1980b: 293; vegeu nota 119/cap. IV.

23. Una determinació extensa, completa del concepte «consciència lingüística» com a concepte de la investigació sociolingüística (títol del cap. I) en SCHERFER, P. 1983: 19-75.

24. Vegeu sobre la discussió respecte a la tradició hermenèutica: HABERMAS, J. 1971; vegeu també HABERMAS, J. 1970: 256 i següents.

25. Vegeu comentari en SCHLIEBEN-LANGE, B. 1975: 191-192.

sió, i per l'altre la comprensió solament és possible amb l'ajuda de preguntes posteriors i comentaris metalingüístics.²⁶

La «llengua natural és una metallengua pròpia»²⁷ en quant és possible, amb l'ajuda del llenguatge col·loquial, un discurs sobre llengua, relacions d'acció tematitzables per mitjà de la llengua i l'obertura de jocs lingüístics.²⁸

La «consciència hermenèutica» (HABERMAS 1971: 127 i següents) parteix de la suposició bàsica que l'«accés a les dades s'ha de tramitar, no per observació controlada, sinó per comentaris en llengua col·loquial».

La crítica a l'autopercepció científicista de la ciència, a la qual s'hi hauria d'oposar una de crítica ideològica, afecta també la investigació d'actituds que apunti a una recollida de dades objectiva.

Contràriament, la investigació de la consciència lingüística situaria en el centre justament el procés de comprensió en el diàleg —sigui per procediments analítics de conversa en les investigacions empíriques, sigui per concentració en les polèmiques, contradiccions i incoherències que es poden reconstruir a base de textos escrits.²⁹

2. Existeixen diversos nivells del saber: per un cantó un saber lingüístic, que es manifesta en les expressions lingüístiques concretes, i per l'altre, «parlar sobre la llengua» (Schlieben-Lange 1975: 194), que pot estar marcat per estereotips tradicionals.

El saber sembla ésser «clar-confús»³⁰ no solament en relació amb la llengua, sinó també en relació a coneixements metalingüístics. Ja que en el marc dels moviments nacionals la llengua esdevé símbol de la identitat nacional, hi ha tendències que volen contribuir a difondre un saber «distint-adequat».

26. Conclusions metodològiques i metòdiques d'això en SCHLIEBEN-LANGE, B. 1975: 198-199.

27. HABERMAS, J. 1971: 122. Sobre això també aquesta citació: «I la regla de tipologia prohibeix que la metacomunicació a través de frases d'una llengua tingui lloc en el nivell d'aquesta mateixa llengua objecte. Però ambdues coses són possibles en el llenguatge usual».

28. HABERMAS, J. 1971: 127 en el context dels quatre punts de vista sota els quals l'hermenèutica guanya importància per a la ciència i la interpretació dels seus resultats.

29. Observacions sobre el concepte de la «reconstrucció» en el marc de les «ciències socials de comprensió del sentit» en HABERMAS, J. 1983: 29 i següents.

30. Sobre la diferenciació de «clar-confús» i saber «distint-adequat» vegeu COSERIU, E. ³1978: 58 (recolzant-se en Leibnitz).

3. La consciència lingüística també es transmet històricament. Això és vàlid no solament per als diferents nivells del saber, del qual cal seguir la transmissió, sinó també per a les condicions en les quals s'ha manifestat el saber. L'historiador que es vol ocupar de la consciència lingüística en el segle XIX es troba davant d'una doble tasca: documentar a base de fonts escrites les dimensions històriques (almenys en determinats punts) del discurs públic, així com presentar les relacions historicosocials i historicoideològiques que van ésser primerament constitutives per a aquests discursos.

2. PER A UNA INVESTIGACIÓ DE LA CONSCIÈNCIA LINGÜÍSTICA ORIENTADA EN LA SOCIOLOGIA DEL CONEIXEMENT I EN LA HISTÒRIA SOCIAL

La comprovació que parts de la consciència lingüística tenen de tota manera una dimensió històrica no eximeix de la necessitat de tenir present la diferència metòdicament i metodològicament rellevant entre investigacions empíriques sobre la consciència lingüística actual i la reconstrucció de la consciència lingüística històrica: en les investigacions empíriques per mitjà de qüestionaris, entrevistes (en profunditat), converses i observacions existeix la possibilitat de tenir en compte de manera múltiple la «preestructurabilitat simbòlica»³¹ de l'objecte d'investigació.

Sobre això unes observacions prèvies. Amb «preestructurabilitat simbòlica» des del punt de vista d'una aproximació hermenèutica s'indicarien els factors que entren en la comprensió (del sentit) dels subjectes comunicants —i amb això en la investigació mateixa— és a dir, factors que es mostren com a (pre)saber transmès per tradició.

Exemple: la interacció entre investigador i informant, la interpretació de les dades, etc.

Si es parteix del supòsit que la intersubjectivitat mateixa és part d'un sistema d'acció que es basa en el món de vida social, llavors la tesi de la «preestructurabilitat simbòlica» remet també a la necessitat fonamentada sociocientíficament de cointerpretar com a «constitutiu del significat» les experiències presents en símbols, aconseguides socialment.

31. HABERMAS, J. 1971: 127.

Per a l'anàlisi de la consciència lingüística s'hauria de deduir d'aquí l'exigència de concentrar-se en els missatges que permetin reconèixer també en els refusos la relació amb el món de vida social.

Que això no és possible en una forma generalitzadora ens ho indica l'anomenada «praxemàtica», de la qual R. LAFONT³² pot considerar-se'n el principal representant. LAFONT 1978 presenta en quina mesura totes les desviacions d'allò «normal», d'allò que s'accepta en general com a «norma»,³³ pot ésser un indicador de producció del sentit (*production du sens*).

Un exemple d'això: LAFONT 1978: 83 es refereix a les investigacions de W. LABOV a Martha's Vineyard i a grans magatzems del centre urbà de Nova York sobre la pronunciació de l'anglès i en referència als canvis fonològics que es poden observar en el manteniment o la pèrdua de la pronunciació de la /r/ i proposa la següent interpretació:

La /r/ es pronuncia en l'ús lingüístic formal, però no en el familiar.

El parlant disposa de diferents registres, que per llur part assenyalen identitat o distància amb un grup, identificació amb formes lingüístiques més antigues o regionals, etc.

«... il faut admettre que la production du sens se règle de deux façons différentes (avec ou sans /r/ articulé), qui entrent en conflit sur un front de répartition sociale des sujets, *du* sujet (puisque le même locuteur a les deux systèmes à sa disposition).

Il n'y a donc plus de société globale maîtresse du sens, mais un conflit sur le sens, perçu en termes de moyens de production (d'outils phonologiques)» (LAFONT 1978: 83) (cursiva d'I. Neu).

Els exemples es poden trobar també al nivell semàntic, sintàctic, discursiu.³⁴ Expliquen la tesi que els factors històrics, polítics, socials, psíquics i de dinàmica de grups produeixen sentit (i aquest, igual que les mercaderies, té un valor de canvi i un valor útil).³⁵

32. Sobre la «praxématique» vegeu publicacions en la revista *Cahiers de praxématique* (Montpellier); introducció a la praxemàtica amb indicacions complementàries en: LAFONT, R. 1984.

33. «Norma» en sentit prescriptiu i descriptiu.

34. En les converses quotidianes les partícules semblen especialment adequades per a marcar identitats i delimitacions de grups. Vegeu nota 151 del cap. II.

35. Sobre el valor de canvi i valor útil de «sentit» i de l'«habitus» lingüístic en general vegeu BOURDIEU, P. 1982. Que la producció de «sentit» funciona igual que les lleis de mercat i que constitueix l'objecte («signifié»), és també una de les declaracions principals de la praxemàtica (LAFONT).

Els nexes lògics presents simbòlicament en les investigacions empíriques han d'interpretar-se per un cantó des del punt de vista de la història social i la sociologia del coneixement (vegeu més endavant); i per l'altre poden ésser produïts per procediments com preguntes, tematització, etc.³⁶

L'entrevistador té la possibilitat de demanar més comentaris lingüístics als informants, que facin possible després una avaluació respecte a la valoració pròpia i d'estrany, estereotips, contradiccions. També es poden comparar i relativitzar les informacions donades per escrit en el qüestionari amb les expressades en la conversa.

Com més gran sigui l'escletxa entre la realitat lingüística i les declaracions sobre la llengua en societats bilingües, tant més indica això un repartiment diglòssic de funcions (vegeu cap. I.2.2.).

En canvi, les investigacions de la consciència lingüística en dimensió històrica depenen exclusivament de fonts escrites.

Això obliga el lector que fa l'anàlisi d'admetre allò que ha estat transmès *tel quel* i d'aprofitar els avantatges de la documentació escrita enfront de l'oral:

«Les possibilitats de la *reflexivització* es potencien en el medi escrit, per un cantó senzillament per la quantitat de textos escrits de naturalesa diferent que es troben junts, i per l'altre per la qualitat de la permanència, que invita a dedicar-s'hi de forma repetida i aprofundida» (SCHLIEBEN-LANGE 1983c: 48).

La possibilitat de la reflexivització existiria, doncs, de doble manera: per una part comparant textos dels tipus més diferents possibles —cartes, articles de periòdic, pròlegs, tractats científics, etc.—, s'hauria de trobar en quins punts es poden comprovar característiques comunes, contradiccions i canvis des del punt de vista cronològic; per l'altra, la qualitat de la permanència hauria de consistir també a no deixar trencar el procés hermenèutic de la comprensió del sentit. Això

36. Els comentaris orals conservats en enregistraments magnetofònics, després transcrits, dels informants, són adequats ja per se per a una investigació crítica, en què titubeigs, pauses, equivocacions, partícules, etc. poden incloure's com a indicadors de «conflicte» —cosa que en textos elaborats per escrit revisats (conferències, textos científics, etc.) no és possible.

Vegeu sobre això l'aproximació pragmalingüística en HARTMANN, C. 1980a; BERKENBUSCH, G. 1988 ha demostrat de forma expressiva quina estreta relació s'estableix entre els elements formals de la conversa oral i contradiccions en el contingut; aquestes —com s'ha demostrat— es presenten sempre que hi hagi presents indicadors d'això en l'àmbit formal.

sembla possible més aviat per un procediment doble —historicosocial i mitjançant la sociologia del coneixement.³⁷

2.1. *Consciència lingüística —saber— discurs*

El fet que per a investigar la consciència lingüística només es disposi de fonts escrites fa que es presenti com a prioritària la qüestió de fins a quin punt té sentit voler registrar la consciència lingüística; ja que el concepte de consciència està afeixugat per diferents costats: per la psicologia, en haver de delimitar-se respecte a l'inconscient i el preconscious;³⁸ per les teories de les ciències socials, inspirades pel marxisme, perquè es basen en el concepte d'ideologia, al qual és inherent la «falsa consciència».³⁹

37. Sobre la perspectiva orientada en la «sociologia del coneixement»: aquesta és una disciplina especial dintre de la sociologia. La seva tasca principal consisteix a investigar les relacions existents entre saber o consciència i societat, entre pensament i realitat social, per a realitzar una classificació de representacions de valor, estructures mentals, continguts de consciència i posició social, estrat, institució.

La sociologia del coneixement ha estat repetidament criticada per part de la sociologia fixada a un concepte ideològic marxista —vegeu LENK, K. 1967. La sociologia del coneixement segons K. Mannheim i M. Scheler s'entén com a ciència que extreu la visió de la crítica ideològica en la condicionalitat social del pensament de la lluita política dels interessos de poder i que la incorpora en la investigació objectiva.

La sociologia del coneixement no és solament una teoria social. Es percep també com a disciplina que pren posició contra un mètode purament d'història de les idees en filosofia, història i humanitats: «Un treball previ d'història de les idees solament pot esdevenir sistemàticament sociologia del coneixement si l'ancoratge d'aquestes posicions mentals i dels diferents estils de pensament esdevé una qüestió en l'ésser que hi ha al darrere determinat social-històricament. (...) Hi ha, doncs, la tasca, (...) de demostrar si existeix una correlació, una correspondència entre les posicions de pensament elaborats immanentment i els corrents socials (posicions socials)» (MANNHEIM, K. 1964: 375).

La investigació dels processos a través dels quals, en el marc de la socialització, es construeixen estructures de consciència, és tema de la sociologia del coneixement segons BERGER, P. L./LUCKMANN, T. 1980 i SCHÜTZ, A. 1981.

Fins a quin punt les estructures de rellevància subjectives transmeses socialment podrien ésser fetes útils també com a categories històriques, s'hauria d'aclarir en cada cas. D'aquesta sociologia del coneixement parteixen suggerències importants en relació a diferenciar saber quotidià, saber institucionalitzat i tradicional (entre altres).

38. GAUGER, H.-M. 1976 en el context de la «caracterització de la possessió lingüística» i de l'«adhesivitat lingüística de la consciència, adhesivitat a la consciència de la llengua», es refereix a la necessitat de diferenciar entre «inconscient i presabut».

39. Sobre el concepte de la «ideologia» i sobre l'exigència de formular també el concepte marxista d'ideologia en el seu context històric del debat amb els «ideòlegs» a França, per a privar-lo del seu caràcter dogmàtic, vegeu les exposicions a CANGUILHEM, G. 1977: 35-45.

SCHLIEBEN-LANGE 1983c,⁴⁰ per això, en lloc del terme «consciència lingüística», ha proposat utilitzar el de «saber lingüístic», que ja pel que fa a la terminologia vol assenyalar un lligam amb els conceptes de sociologia del coneixement (BERGER/LUCKMANN, SCHÜTZ).

«(...) Hom parla generalment de consciència lingüística. Aquí el problema és que amb això es pressuposa una teoria de la consciència, de la classe que sigui.

Hom hauria d'aclarir si la consciència lingüística pertany al camp del preconscient o del conscient. Els enfocaments de sociolingüística terapèutica parteixen de la suposició que hi ha elements de la consciència lingüística, per dir-ho així soterrats, que a través del discurs poden ésser fets conscients en l'enquesta. Per altra part, del concepte de consciència lingüística i sobretot de la suposició de l'existència d'una "falsa consciència lingüística", hi ha també lligams amb la teoria marxista i amb la teorització de producció cultural i alienació cultural. Moltes d'aquestes dificultats poden evitar-se si en lloc d'aquest concepte es parla de *saber lingüístic*. Aquesta possibilitat de teorització del nostre planteig del problema faria possible establir un lligam amb la sociologia del coneixement, que segurament podria fer moltes suggerències» (SCHLIEBEN-LANGE 1983c: 116-117).

La proposta apunta a extrapolar els repertoris de saber comparant textos entre si, però no solament els textos en si, sinó també llur funció.⁴¹ Per a reconstruir repertoris de saber⁴² són adequats sobretot els textos que contenen reflexions metalingüístiques, és a dir, un discurs, «la tematització de la comunicació en si mateixa»,⁴³ les seves condicions i possibilitats.

Però jo voldria defensar el terme «consciència lingüística», tot reconeixent les dificultats lligades amb aquest concepte, amb la següent argumentació.

No es tracta de registrar el repertori del saber del segle XIX en la seva distribució social, limitació biograficosubjectiva i dependència de l'experiència.⁴⁴ Més aviat es vol seguir la qüestió de com des del punt de

40. Vegeu també SCHLIEBEN-LANGE, B. 1982d: 221-222.

41. SCHLIEBEN-LANGE, B. 1985: 324-326.

42. L'intent de voler «reconstruir» aspectes de la consciència lingüística remet per una part a la necessitat d'admetre un procediment hermenèutic, i per l'altra al paper que pren l'historiador, que cal comparar al d'un detectiu.

43. SCHLIEBEN-LANGE, B. 1975: 196 recolzant-se en Habermas.

44. En HABERMAS, J. 1970: 208-220 es troba una crítica al mètode per sociologia del coneixement segons SCHÜTZ, A. que tematitza el comportament social de l'individu des del punt de vista fenomenològic.

vista de les ideologies nacionals la llengua catalana ha d'èsser reclamada, defensada, difosa.

Teòricament també seria possible imaginar que des de la plataforma d'una determinada consciència lingüística es pugui influir en la consciència nacional. Però això hauria de pressuposar l'existència de repertoris de saber relativament independents, que estarien desacoblats de la «qüestió nacional», cosa que és improbable en els temps de formació d'una consciència nacional. El debat lingüístic més aviat es troba sota el signe del procés de constitució nacional. El saber és concentrat en el focus d'una ideologia nacional.

En el cas extrem hi hauria en les fases de trobament de la identitat nacional solament un saber, que o bé s'utilitza com «argument»⁴⁵ o s'utilitza generalment per a finalització en el sentit de «grandesa nacional».

Fins i tot encara que no fos possible de registrar sincrònicament i diacrònicament la consciència lingüística en totes les seves ramificacions;⁴⁶ fins i tot encara que gairebé no fos possible, des del punt de vista psicoanaliticohistòric, de confirmar consciència nacional i lingüística en el procés de la revolució burgesa;⁴⁷ fins i tot encara que el concepte de consciència lingüística faci referència al de la «falsa» consciència: crida l'atenció si més no programàticament sobre la necessitat de procedir a una crítica ideològica exemplar almenys en determinats punts. Substituir el concepte de consciència pel del saber, significaria el perill de desfigurar la visió sobre la qüestió de amb quina consciència el saber és presentat, sedimentat, difós, com a argument.⁴⁸

45. Sobre la transformació de «saber» en «argument/argumentació» vegeu SCHLIEBEN-LANGE, B. 1983c: 167 i següents i 487, nota 4.

Un saber formulat ja una vegada pot ésser oblidat i més tard segons el cas ésser celebrat com a «descobriments», on es descobreix de nou el saber o l'objecte mateix. A SCHLIEBEN-LANGE, B. 1984b: 22 es troba una sistematització sobre «l'oblit en la història de la lingüística».

46. Serien interessants monografies a base de cartes, informes d'experiències, etc., que podrien informar sobre la consciència lingüística de diversos renaixencistes.

47. Referències d'una visió psicoanalítica de la història dins: DELEUZE, F./GUATTARI, F. 1975 —Vegeu cap. II.3.1.2.

48. Sobre el concepte «argument»: és clar que en el marc d'aquest treball no es tracta d'un concepte lingüístic d'«argument», almenys no en un de lògica formal. Forma part de la «pragmàtica de l'argumentació» que alguna cosa hagi estat motiu de controvèrsia i calgui presentar una demostració.

Vegeu sobre això KLEIN, W. 1980; Forschungsbericht zur Verwendung des Begriffs der Argumentation in der sprachwissenschaftlichen und sozialwissenschaftlichen Literatur (Informe d'investigació sobre l'ús del concepte d'argumentació en la bibliografia lingüística i de les ciències socials) dins VÖLZING, P. L. 1980.

No es podria fins i tot imaginar que consciència i saber es contradiguessin? Si p. ex. en el segle XIX el català és denominat «llemosí» identificant-lo amb la llengua dels trobadors, però en el segle XVIII ja es manifestaren tendències crítiques contra aquesta sinonímia, llavors aquesta «denominació deliberada» es pot explicar solament com a identificació simbòlica, senyalitzadora, amb l'Edat Mitjana.

Justament perquè l'acció es manifesta també en forma de llengua, pot comunicar un missatge, sovint xifrat simbòlicament.

Aquí suposar p. ex. solament «repertoris del saber concurrents» podria excloure els factors polítics i psicosocials, o atribuir-los només a l'individu.

Objectiu d'una investigació guiada per aspectes de sociologia del coneixement⁴⁹ és perseguir la dimensió històrica en determinats estereotips, afirmacions, qüestions, temes, per a després comprovar la transferència de la tradició, canvi, transformació en argument en el context d'ús historicosocial. Un tal procediment és el que més aviat pot satisfer un interès científicoteòric en el sentit més ampli, perquè permet una avaluació més diferenciada de en quins punts es produeix una ruptura o més aviat hi ha continuïtat. Des del punt de vista epistemològic⁵⁰ és justament rellevant la qüestió de quan s'inicia una ruptura, o respectivament, de quan es pot reconèixer que ja ha estat feta, o si domina una continuïtat. Autors com Bachelard, Althusser, Canguilhem han demostrat a quins nous resultats poden conduir anàlisis sobre la història de conceptes de les ciències naturals, les ciències socials, així com filòsòfics, en el sentit de la «histoire épistémologique».

FOUCAULT 1969, però, ha mostrat clarament també els límits d'una història de la ciència fixada en «ruptura o continuïtat»: adverteix sobre el perill que l'historiador pugui suposar una ruptura allí on, observant-ho de més a prop, més aviat es podria detectar una transformació de saber en argument. Inversament, pot haver-hi una ruptura quan sembla haver-hi una continuïtat. L'observació de Foucault que el saber, a fi de comptes, només seria interpretable, des del punt de vista historicosocial i de la sociologia del coneixement, com a «configuracions del saber», recorda la crítica feta al concepte d'«attitude»; ja que així com els defen-

49. En relació amb aquest treball s'entén per «des del punt de vista de la sociologia del coneixement» la investigació de línies del saber i llur transformació en arguments.

Sobre les implicacions historicosocials d'un tal procedir vegeu GESSINGER, J. 1982; vegeu també CHERUBIM, D. 1980.

50. Sobre «epistémologie»: tendència de la teoria del coneixement i de la teoria científica representada sobretot a França, en el centre de la qual es troba la qüestió de la «continuïtat o ruptura». Sobre els fonaments de l'epistemologia vegeu NEU, I. 1975.

sors de la concepció (hermenèutica) de la «consciència lingüística» han recriminat als sociolingüistes estatunidencs la necessitat de diferenciar almenys entre «valoració d'altri i valoració pròpia», Foucault critica la visió d'esquema fix de la «continuité/rupture épistémologique», contra la qual difon un complex programa per a la investigació de l'«arqueologia del saber».

Fins a quin punt s'han de considerar seriosament aquestes reflexions també per a la història de la consciència lingüística a Catalunya durant la Renaixença es mostra en l'esclatxa que es manifesta entre l'autovaloració dels renaixencistes i la «valoració aliena» de l'historiador avui dia. Els renaixencistes, no en darrer lloc per llur classificació que ha fet època en «Decadència» i «Renaixença», es veuen com a executors d'una renovació literària, lingüística i cultural en general. En canvi, es pot comprovar justament llur compenetració amb la tradició en la qüestió de com aconseguir el «renaixement» del català: la tradició de l'eloqüència és activa en el concepte de la llengua materna, on el replegament a la llengua en el marc de les aspiracions nacionals (catalanes) requereix un comentari de crítica de la ideologia.

Cal entendre ara l'anàlisi de la consciència lingüística més aviat com una aportació a la història de la llengua o a la història científica de la llengua? Es tracta d'escriure una història de les «res gestae», dels resultats i fets reals, o de les «rerum gestarum», que té com a objecte el procés de decisions —llur èxit o fracàs?⁵¹

La resposta sembla clara: la història de la consciència lingüística és primàriament una història de la lingüística, una història de la sèrie de «quaestiones», estàndards lingüístics i controvèrsies. Això s'explicarà per mitjà de dos exemples:

1. L'intent de MILÀ I FONTANALS 1861 de determinar la situació del català com a «llengua pont» entre les llengües gal·loromàniques i les iberoromàniques està comprovat que sorgeix d'una dedicació històrica i actual a aquesta qüestió⁵² (vegeu cap. III.4.).
2. En el camp de l'ortografia es pot mostrar de quina manera algunes decisions poden ésser sostingudes en alt grau per la motivació de marcar en determinats punts una ortografia «nacional». Això es pot documentar amb la història de la lletra ç (vegeu cap. V.2.2.).

51. Vegeu també SCHLIEBEN-LANGE, B. 1983a: 464.

52. KREMnitz, G. 1974: 7-23 presenta intents de classificació del català.

Si hom pren com a punt de partida que:

- la història de la consciència lingüística s’ha d’entendre sobretot com una aportació a la història de la lingüística, però també a la història social;
- la història de la lingüística no funciona sense història de la llengua;
- la consciència lingüística en dimensió històrica es pot registrar solament per mitjà d’una anàlisi dels discursos i arguments trobats en forma de text,

es presenta la qüestió sobre els possibles models per a la descripció d’argumentacions.

Sembla que podria ajudar-hi l’esquema argumentatiu de TOULMIN 1958, que SCHLIEBEN-LANGE 1983a ha utilitzat en la *Geschichte des Standards. Sprachwissenschaftlicher Argumentation* (p. 471).

L’esquema i les explicacions són els següents —segons SCHLIEBEN-LANGE 1983a: 472:

D representa *dades*, que poden ésser utilitzades per a fonamentar un argument

RC representa *regles conclusives* que fan possibles la conclusió de D a C

C representa la *conclusió* o resposta

O són *operadors* que limiten l’abast de la conclusió, i

CE són *condicions d’excepció* que han estat conegudes

S finalment, suposablement força important per al nostre intent d’establir un marc per a una història de la lingüística, és el *support* ('backing'), és a dir, les normes, regles, que justifiquen l’ús d’una determinada regla conclusiva, p. ex. també —en el nostre cas— les maneres de procedir d’altres ciències que en una determinada època han estat considerades com a model·liques.

Voldria utilitzar aquest esquema per a reconstruir la consciència lingüística en la seva dimensió històrica, encara que com a esquema argumentatiu no sigui transferible a la història de la consciència lingüística. Però tanmateix és adequat com a trama orientativa general per a les qüestions perquè ajuda a estructurar els nexes causals d’argumentacions.

Segons SCHLIEBEN-LANGE 1983a: 471, abans d'analitzar arguments científics amb l'ajut d'aquest esquema hauria d'investigar-se quines qüestions (i per quines raons) foren discutides:

«El primer pas consistiria a comprovar quines qüestions arrenca la lingüística al saber quotidià indubtablement existent, per a tractar-les en una forma diferenciada d'aquest».

Transferit a la investigació de la consciència lingüística això significa que cal trobar en quins llocs s'han encès els debats; debats que no porten forçosament més enllà del saber quotidià, perquè en el segle XIX a Catalunya només existeix limitadament una separació entre el precientífic i el científic.

M'interessen sobretot les *quaestiones* en el sentit de camps d'interessos especials, que estiguin en el context del trobament de la identitat nacional.⁵³

En el segle XIX a Catalunya es troben tres qüestions en el centre dels debats, que comentarem a continuació en ordre cronològic:

1. Investigacions sobre la història lingüística del català amb l'objectiu de presentar el seu caràcter propi com a llengua romànica encara viva. D'això en forma part la delimitació enfront del «llemosí», que els poetes catalans del començament de la Renaixença havien celebrat com a sinònim de «català».

En la mesura que el «llemosí» és sotmès a crítica com a sinònim de «català» s'observa una desconexió de la fase d'identificació amb el passat. La sobrevaloració romàntica del «llemosí» cedeix enfront d'un interès en augment per la realitat lingüística.

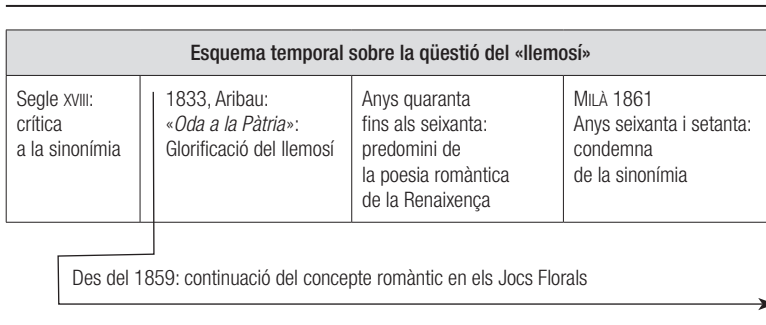
Sota el punt de vista de la formació d'una «consciència nacional», que implica desvincular-se de la visió retrospectiva de la Renaixença per anar a una de prospectiva, és adequada una divisió en dues «fases de formació de la nació» (vegeu sobre el fonament historicosocial d'això: cap. II.3.):

Fase A: fase romàntica, retrospectiva: 1833 fins a 1880.

Fase B: Renaixença prospectiva, marcada per la fase del «catalanisme polític» fins a la fundació de la primera revista modernista, *L'Avens*: 1880-1891.

Aquesta divisió en fases no significa que existís una ruptura entre ambdues, sinó que el concepte romàntic de llengua continua vivint també en la fase B.

53. Sobre el concepte d'identitat vegeu BERGER, P. L./LUCKMANN, T. 1980.

A partir de la fase B: cap «quaestio» més

2. La segona qüestió és com es pot aconseguir un «reviscolament» del català:
  - a) En la fase romàntica de la Renaixença la resposta és inequívoca: per mitjà de la poesia. La lírica ha de demostrar el caràcter del català com a llengua i les qualitats estètiques. Es manifestaren dubtes sobre aquesta concepció del revifament sobretot a començaments dels anys setanta amb la fundació de les primeres institucions catalanistes.
  - b) Amb el començament del catalanisme polític té lloc una desconnexió respecte a la «fase A»: la crítica contra el concurs de poesia que eren els Jocs Florals va agafant dimensions fonamentals.

S'acorden demandes de política lingüística en forma de programes: fer prevaler el català per mitjà de la seva institucionalització, divulgació en el sistema educatiu, en la premsa, etc.).⁵⁴

En aquesta qüestió és especialment instructiu el punt «conclusions».

54. Segons MAAS, U. 1980 es pot parlar de «política lingüística» tan sols quan s'ha constituït la societat burgesa. En circumstàncies feudals pot haver-hi certament mesures de regulació de l'ús lingüístic (p. ex. edictes), però no serien encara mesures de «política lingüística» en sentit propi: «Llocs de la política lingüística burgesa són les institucions generals (...). La política lingüística burgesa esdevé realitat pràctica tan sols amb la transformació realitzada de la societat burgesa per mitjà de l'aparat burgès de l'Estat dels segles XVIII/XIX, clarament de forma extrema en el cas de la Revolució Francesa» (p. 46).

Esquema temporal sobre la qüestió del «reviscolament»		
Segle XVIII Antoni de Capmany Veredictes contra el català com a llengua «morta»	Fase A de la Renaixença Afirmació que el català és «viu» durant la fase A de la Renaixença Conclusió: a) Poesia dels anys quaranta a seixanta. b) Codificació a partir dels anys setanta.	Fase B Propostes d'estandardització. Programes a partir de 1880
Tradició del saber en la classificació en llengües «mortes» i «vives»		

3. La tercera qüestió es refereix a les discussions sobre l'estandardització del català, que tenen lloc amb gran acritud a partir dels anys vuitanta del segle XIX. Mentre que ja en els anys setanta se subratllava la necessitat de la codificació per part d'alguns renaixencistes (p. ex. BOFARULL, vegeu cap. V.1.3.4.), s'encengué la polèmica sobretot amb les propostes de fundar una acadèmia. La disputa dividí en dos bàndols els renaixencistes i els partidaris del catalanisme polític de caire federalista.

Dintre del grup dels renaixencistes les controvèrsies giraven entorn de les qüestions ortogràfiques: havia d'esdevenir el prototip el model de la llengua literària medieval? O havien d'afavorir-se les solucions etimològiques? O fins i tot s'hauria de prescindir de qualsevol acord de fixació?

Esquema temporal sobre la qüestió de l'«estandardització»		
Segle XVIII Obres gramaticals Debat ortogràfic, 1796	Fase A de la Renaixença A partir dels anys seixanta-setanta: codificació	Fase B de la Renaixença Disputa sobre l'estandardització 1891: campanya lingüística de la revista modernista <i>L'Avens</i>

La relació entre les tres qüestions és la següent: en la mesura en què es condemna la sinonímia de «llemosí» i «català», la qüestió de com s'ha de promoure el català com a llengua romànica viva ja no és tractada recurrent a argumentacions en el sentit d'una «compensació idealitzadora», sinó referida a la realitat lingüística.

Mentre els partidaris del concepte de «llengua materna» volen conservar el caràcter del català com a «llengua natural» caracteritzada per

la varietat i les possibilitats creatives, la disputa sobre la codificació i encara més l'estandardització es basen en si una normativització prescriptiva bloqueja o afavoreix la riquesa evolutiva de la llengua. Al principi de la Renaixença els partidaris de la «llengua materna» havien cantat com a símbol, per llur allunyament de la realitat lingüística, no el català sinó el «llemosí». En els anys seixanta i setanta els autors, en part desconeguts, continuen aquesta tradició en llurs trameses al certamen poètic, els Jocs Florals, abans que s'imposés una línia crítica. Observació i modificació de la realitat lingüística esdevenen un tema propi. Durant la fase B de la Renaixença les demandes de política lingüística formen part dels fonaments del federalisme.

El fet de recórrer a la realitat lingüística és el resultat d'un procés evolutiu. No és fins a la fase B que es considera que hi ha d'haver un canvi en la situació de diglòssia real del català.

Com es pot descriure més detalladament la relació entre consciència lingüística i consciència diglòssica, així com entre consciència lingüística i consciència d'estandardització?

Els dos apartats següents inclouen algunes observacions sobre aquest tema.

2.2. *Consciència lingüística i consciència diglòssica*

La qüestió de fins a quin punt hi ha una relació entre consciència lingüística i consciència diglòssica remet a la qüestió de fins a quin punt el saber es mobilitza per a argumentar contra la divisió diglòssica de funcions en «llengua A» (castellà) i «llengua B» (català).⁵⁵

La relació entre consciència lingüística i consciència diglòssica és complicada, si es té en compte que el fet de recórrer a la realitat lingüística no té lloc sinó fins a més tard, tan sols en la segona fase de la Renaixença.

Tanmateix ja en el segle XVIII en el pla argumentatiu hi ha l'intent per un cantó de posar en dubte el caràcter autòcton del català, i per l'altre, de defensar-lo.

Les mesures de política lingüística (p. ex. durant la Revolució Francesa) venen acompanyades d'arguments contra la llengua B a reprimir (en el sentit de la política lingüística jacobina).⁵⁶

55. Sobre el concepte de «divisió diglòssica de funcions» vegeu KREMnitz, G. 1981: 72; NEU-ALTENHEIMER, I. 1985.

56. Sobre la política lingüística de la Revolució Francesa vegeu SCHLIEBEN-LANGE, B. 1980a.

Caracteritzem com a «ideologia diglòssica» el conjunt d'arguments per a justificar la inferioritat del «patuès». D'això en formen part arguments lèxics, sintàctics i de política lingüística —p. ex. vincular el «patuès» al «feudalisme», i els corresponents al francès, vincular-los al progrés (ABBÉ GRÉGOIRE 1794/1974).

Els partidaris jacobins de la llengua central, el castellà, han exposat arguments comparables en contra del català (vegeu cap. III.3.4.).

Si —com en el cas de França— el francès s'ha imposat realment com a llengua A, es pot observar que la «idéologie diglossique» —com demostren LAFONT 1982b, c, 1983 i l'Escola de Montpeller⁵⁷ per al domini lingüístic occità— es manté obstinadament en forma de clixés i opinions estereotipades.

Per això és tan gran l'esclatxa entre la valoració pròpia i l'aliena, que gairebé cap investigació empírica pot donar informació sobre l'ús lingüístic real. L'investigador obté sobretot dades sobre la «idéologie diglossique». Com més intensament una llengua és sotmesa a una situació diglòssica real, més queda interioritzada la «idéologie diglossique» en els parlants de la llengua B, que ells mateixos qualifiquen de «patuès».

En un temps en què es generalitza la consciència lingüística i la consciència nacional ja no s'accepta sense contradir la «ideologia diglòssica». Sinó que provoca oposició i rèplica. Per això mereixen una especial atenció totes les fonts que desenvolupen arguments per a combatre la ideologia diglòssica. D'això en forma part la demostració del caràcter auctòcton del català com a llengua de ple valor (p. ex. en les gramàtiques) així com la generalització de la qüestió 1 (llemosí).

En la segona meitat del segle XIX s'inflamen els arguments sobre la denominació del català, que primerament havia rebut el nom de «llemosí» per part d'alguns renaixencistes. Mentre que en la primera meitat del segle XIX la identificació amb el «llemosí» havia d'establir una relació amb la tradició trobadoresca, en els anys seixanta s'imposà l'argument que aquesta denominació no genuïna podria afavorir la ideologia diglòssica; ja que la denominació «llemosí» podria relacionar el català amb el dialecte nord-occità, que per als jacobins era un patuès a substituir pel francès des de la Revolució Francesa a partir del 1794. Els mateixos renaixencistes, que primerament havien glorificat el «llemosí», veuen de forma autocrítica el perill de donar als defensors d'una

57. Vegeu també LAFONT, R. 1983 i les publicacions dins *Lengas* (Baudou, Bazalgues, Bernardó, Couderc, Gardy, Gardès-Madray, Lafont, Marconot, entre d'altres).

política lingüística jacobina a Espanya punts de referència massa còmodes per a degradar el català en el sentit d'una ideologia diglòssica.

El debat sobre el llemosí és, doncs, especialment adequat per a investigar la transmissió, transformació i rebuig del saber des del punt de vista de la identitat nacional.

Conforme a l'esquema argumentatiu de TOULMIN 1958 i SCHLIEBEN-LANGE 1983a (vegeu més amunt) s'hauria d'esbossar la qüestió 1 (llemosí) de la següent manera:

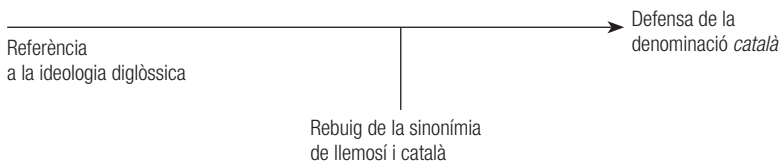
Respecte a la qüestió 1, el «llemosí»

Així que la ideologia diglòssica és sotmesa a argumentacions crítiques, es modifiquen les regles finals, el suport i les conclusions.

Per raó del fet que la denominació «llemosí» podria suggerir una relació entre el «patuès llemosí» encara existent en el segle XIX i la «llengua catalana», es jutja com a falsa la sinonímia. Si primerament es considerava permisible la denominació «llemosí» com a excepció per a la literatura medieval, cada vegada es rebutja més això. S'haurien, doncs, d'investigar els arguments que els mateixos renaixencistes exposen per a invalidar la ideologia diglòssica. Més enllà d'això, s'ha d'investigar la capa de profunditat del «sobre la base de». El suport als arguments no sempre es divulga obertament. Resta implícit el saber que se suposa obvi. L'historiador es troba, doncs, davant de la tasca de reconstruir justament aquest saber p. ex. per mitjà del rastreig de traces (vegeu més amunt). Aquí pot resultar que el saber tradicional (del «sobre la base de») que ha restat implícit pot molt bé estar en contradicció amb els arguments realment expressats. La distància tan important entre valoració pròpia i valoració aliena tindria, doncs, en cas que existís, el seu lloc en l'esquema com a distància entre les dades «a causa de» que es troben en les fonts i els contextos «sobre la base de» a reconstruir.

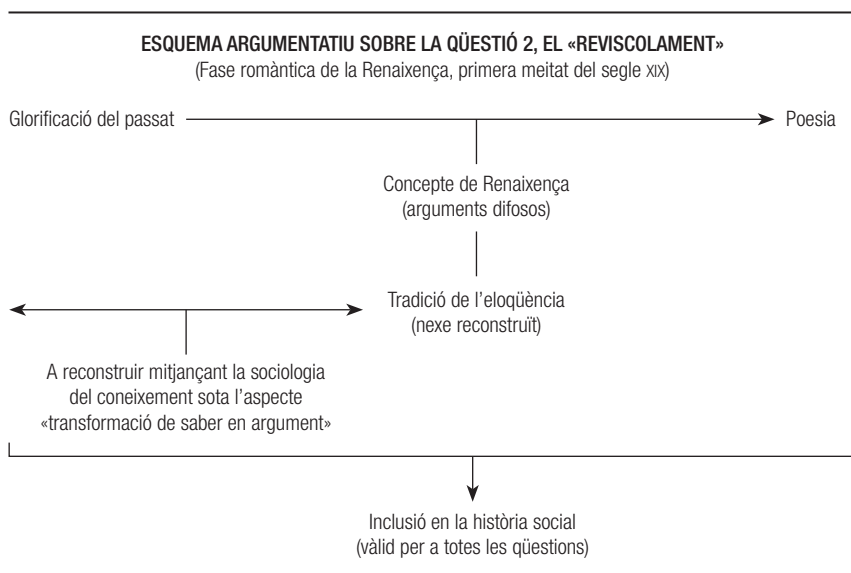
ESQUEMA D'ARGUMENTACIÓ SOBRE LA QÜESTIÓ 1, EL «LLEMOSÍ»

Respecte a la qüestió 2, el «reviscolament»

En la qüestió 2 s'han d'indicar dues etapes dintre de la fase A (1833-1880):

1. Reviscolament per mitjà de la poesia d'inspiració romàntica; es pot reconstruir la tradició de l'«eloqüència».
2. Reviscolament per mitjà de mesures orientades al futur; primerament l'interès se centra en la codificació, després en l'estandardització.

2.3. Consciència lingüística i consciència d'estandardització

Hi ha una estreta relació entre la consciència lingüística i la d'estandardització.

L'estandardització del català fou formulada com a tasca tan sols després que la realitat lingüística l'havia presentat clarament com a cosa a modificar.

Dos factors poden haver contribuït a la formació d'una consciència d'estandardització: per un cantó la confrontació amb l'estat caòtic del català com a llengua escrita:

1. El certamen poètic restaurat el 1859, els «Jochs Florals», que tenia lloc cada any, tenia una gran ressonància, de manera que hi arribaven centenars de manuscrits. El jurat, un gremi dels filòlegs més coneguts del segle XIX, es veié confrontat per primera vegada amb la realitat lingüística, cosa que conduí a demandes en relació amb la codificació del català.
2. En el marc del catalanisme polític els esforços intensificats d'estandarditzar el català formaven part de la política lingüística.

Competint amb això es trobava encara el concepte emotiu de «llengua materna», que es caracteritzaria per la varietat, creativitat i naturalitat.

Una estandardització destruiria el seu valor propi —arguments que encara s'exposaven a finals del segle XIX. La relació entre consciència lingüística i consciència d'estandardització consisteix, doncs, en el fet que la demanda d'estandardització tan sols va creixent després d'haver-se format una determinada consciència lingüística.

«Amb això es mostra que la consciència lingüística és un dels punts de contacte entre els conceptes de llengua i de nació, justament en el temps en què augmenta la participació de la massa de la població en la cultura basada en la llengua (...)» (KREMnitz 1974: 66).

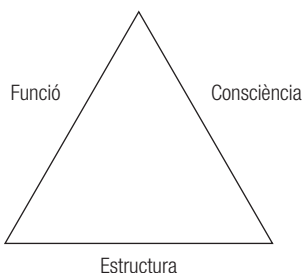
L'exigència d'estandardització ve acompanyada de l'observació de la realitat lingüística —p. ex. en les trameses als Jocs Florals— mentre que la defensa enfront de la diglòssia tenia lloc en el camp ideològic, on en començar el catalanisme polític es decideixen una sèrie de mesures que han d'oposar-se a la divisió diglòssica de funcions.

Si en la fase inicial de la Renaixença es recorregué a les qualitats històriques i estètiques per a demostrar que el català no és cap dialecte sinó una llengua, en la seva fase tardana s'imposa una consciència de llengua que KREMnitz 1974: 38-40 qualifica de triangle:

«Cada llengua es mostra a l'observador primerament com a llengua històrica, és a dir, com un diasistema, que es disgrega en nombroses llengües funcionals, que en cada cas formen una tècnica lingüística homogènia, que és sintòpica, sinestràtica i simfàsica. Al mateix temps la llengua històrica és el denominador comú de totes aquestes tècniques lingüístiques: elles es basen en la mateixa estructura lingüística bàsica a nivell del sistema, entre elles intervé la funció comunicativa de

la llengua, i tenen la mateixa consciència lingüística referida a la llengua històrica.

Hom pot imaginar els tres punts de vista que integren una llengua en forma de triangle, que en el cas ideal és equilàter: qualsevol modificació d'un dels aspectes arrossega amb ella al mateix temps una modificació dels altres dos. Hom pot parlar de llengua mentre es conservi la forma de triangle, encara que sigui en una forma extrema. Però així que un dels valors retrocedeix a zero, ja no ens trobem davant d'una llengua històrica en el sentit habitual».

Aquest triangle, que indica les característiques constitutives de la llengua, és el resultat d'una anàlisi lingüística.

També des del punt de vista històric de la formació d'una consciència lingüística podria considerar-se com a llengua: que primerament s'anés formant gradualment una consciència que tots els tres factors conjuntament constitueixen llengua. La fixació del sistema (codificació i estandardització, l'ampliació de funcions i la formació d'una consciència lingüística positiva són considerades com igualment importants (KREMnitz 1974: 64).

Primerament, en els debats lingüístics durant la Renaixença en la segona meitat del segle XIX, és a dir, en la «fase A» tardana, es discuteixen propostes per a la codificació. Les controvèrsies s'inflamen particularment en qüestions ortogràfiques.⁵⁸

En un pas ulterior, la qüestió sobre la fundació d'una acadèmia de la llengua està sotmesa a debats controvertits i polèmics. L'estandardització del català ha esdevingut una qüestió. Ja que mentre sota el concepte (sobretot explicat per l'Escola de Praga) de «codificació» es vol

58. Debats sobre els criteris de la fixació per escrit a: KREMnitz, G. 1974: 54-64.

indicar la fixació de regles, l'estandardització⁵⁹ abraça el doble aspecte: el de la codificació per un cantó, així com la seva divulgació i acceptació per part de les institucions, com escoles i acadèmies, per l'altre.⁶⁰

En cas que durant els anys vuitanta el debat sobre l'estandardització, que abraça el doble aspecte: codificació i difusió social, hagués tingut una considerable magnitud, llavors podrien considerar-se com a «dades» les argumentacions a favor/en contra de la importància de l'estandardització.

Anàlogament a les *regles conclusives* s'haurien d'analitzar molt detingudament les declaracions que estableixin una relació de causalitat entre l'estandardització recomanada/refusada i l'efecte a esperar —com per exemple:

- «l'estandardització garanteix l'equiparació del català amb el castellà»,
- «l'estandardització limita les possibilitats del sistema lingüístic».

I més enllà d'això són especialment interessants les declaracions sobre com aconseguir l'estandardització del tipus següent: «l'estandardització solament s'aconsegueix si el català és ensenyat a les escoles».

«C, O, CE» afecten el tipus de conclusions, és a dir, els diferents programes.

«S» finalment podrien ésser arguments que es refereixin a models (com per exemple l'estandardització en altres llengües).

També formarien part de «S» els fonaments ideològics de l'argumentació que estableixin com a positiva o negativa la relació entre estandardització i el constituir-se com a nació.

59. Sobre el concepte de codificació, desenvolupat sobretot per l'Escola de Praga, vegeu: HAVRANEK, B. 1964 (allí també la delimitació enfront del concepte de normativització); BENEŠ, E. / VACHEK, J. (eds.) 1971. Resum a KREMnitz, G. 1974: 47-51.

60. Sobre estandardització: RAY, P. S. 1963, FERGUSON, C. A. 1968, HAUGEN, E. 1964/1975. En la sociolingüística catalana sovint s'ha diferenciat entre «estandardització» i «normalització». La «normalització lingüística» abraça, a més de la codificació, la difusió social i institucional assegurada del català. En el *Diccionari de sociolingüística* de F. Ruiz, R. Sanz, J. Solé, 2001, Barcelona, es defineix *estandardització* (standardisation): Procés social dirigit a assolir l'objectiu d'una varietat *estàndard* ben definida i amb plenitud de funcions. En aquest sentit s'usa com a sinònim del que en la nostra societat s'ha anomenat *normalització lingüística* i, en altres contextos, *planificació lingüística*. En la versió catalana s'utilitza estandardització en el mateix sentit que en anglès i l'original alemany.

Vegeu VALLVERDÚ, F. 1980: 68-83 i els articles de VALLVERDÚ dins: KREMnitz, G. (ed.) 1979.

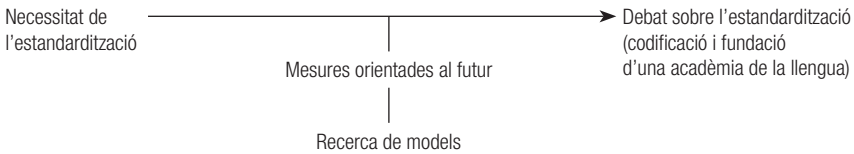

El model de TOULMIN 1958 posa a disposició l'instrumental per aclarir la qüestió de quan es va fer efectiva una normativització en el doble sentit del mot: en el doble sentit perquè en lingüística es fa servir el terme en el sentit de prescripció o descripció de l'ús.⁶¹

Per una part fa referència al problema de quan fou considerada com a necessària una prescripció; per l'altra, aguditza la visió sobre l'avaluació de la norma realment existent.

ESQUEMA ARGUMENTATIU SOBRE LA QÜESTIÓ 3, L'«ESTANDARDITZACIÓ»

2.4. *El mètode ampliat de la «histoire sérielle»*

Per a un procedir historicocientífic és de gran interès el mètode de la «histoire sérielle», amb l'ajut de la qual és possible establir en certa manera un baròmetre per a canvis discursius i argumentatius.

Per «histoire sérielle» cal entendre un mètode desenvolupat principalment a França, procedent de la tradició francesa del positivisme (COMTE), que en els anys cinquanta del segle XX fou desenvolupat primerament per economistes com a procediment estadístic quantitatiu, però que després s'introduí en la historiografia.⁶²

Historiadors com MANDROU, VOVELLE i d'altres fan servir el mètode de la «histoire sérielle» per a documentar un canvi de les anomenades mentalitats mitjançant estudis de fonts.⁶³

Així, per exemple, VOVELLE mostra en nombrosos treballs⁶⁴ que en el transcurs del segle XVIII fins a la Revolució Francesa havia tingut lloc un procés de descristianització.

Com a fonts fa servir testaments, cartes, donacions.

61. Vegeu sobre el concepte de norma en sentit descriptiu com a mitjancer entre el nivell de *parole* i el de *langue*: HAVRANEK, B. 1964, COSERIU, E. 1971. Debat sobre el concepte: HEGER, K. 1969, GAUGER, H.-M. 1981.

62. Informe d'investigació a: REICHARDT, R. 1978.

63. Crítica al concepte de «mentalités» sota signe sociològic a TELLENBACH, G. 1974.

64. Vegeu NEU-ALTENHEIMER, I. 1983b: 444-445.

El valor de la «histoire sérielle» consisteix sobretot a haver desenvolupat un procediment

- a) que parteix de documents homogenis que abracen un llarg període de temps (longue durée) i
- b) que permet usar com a fonts també materials que no foren considerats automàticament per la historiografia com a dignes d'ésser investigats, com p. ex. diaris personals, cartes, etc.

La «histoire sérielle» m'ha motivat per cercar aquest tipus de fonts també per al segle XIX català.

El certamen poètic dels Jocs Florals m'ha induït a descobrir els manuscrits no publicats, per no haver estat premiats, d'autors desconeguts i d'avaluar-los per al tema de la consciència lingüística (vegeu cap. II.5.).

De tota manera no seria possible estendre un pont entre la «histoire des mentalités» i la «investigació sobre la consciència lingüística» sense algunes consideracions metodològiques prèvies.

SCHLIEBEN-LANGE 1985: 328-329 ha proposat complementar la visió serial amb la constructiva.

Això hauria de fer possible:

«... posar en relleu els elements constitutius de l'acció del parlar en la totalitat i cada un dels diferents aspectes parcials de l'acció del parlar».

La combinació de la visió serial i constructiva pot donar una trama de sistematització també per a detectar consciència lingüística.

Si es vol determinar el lloc de la consciència lingüística en el marc de les característiques constitutives de llengua, cal diferenciar entre parla, llengua i text, que es basen en diferents tècniques i tradicions.

Les tècniques del parlar consisteixen en la referencialització (referència a objectes reals i ficticis), alterització (referència als repertoris del saber suposats conjuntament) i finalització (seguiment d'un objectiu).

Els parlants d'una determinada comunitat lingüística fan servir per entendre's una llengua històrica única:

«I finalment parlem també amb una determinada intenció, amb una determinada fixació pràctica d'objectiu (o també amb la intenció de deixar en suspens objectius pràctics): parlem en textos» (p. 330).

Les finalitats dels textos no corresponen a les de la llengua.⁶⁵

Com a parlants ens servim de les tradicions de les diferents llengües

65. Sobre les característiques de constitució de parla-llengua-text vegeu SCHLIEBEN-LANGE, B. 1983c: 13-29.

i de les tradicions de textos, de manera que cada parlant és no solament membre d'una comunitat lingüística, sinó també d'una comunitat de textos i de cultura.

Als tres nivells (parla, llengua, text) corresponen també dues etapes del grau de reflexió del saber des de «clar-confús» a «clar-distint», cosa que SCHLIEBEN-LANGE 1984c: 276 ha esbossat de la següent manera en una conferència:

Activité	Parole/écriture 1	Langue 2	Texte 3
1er niveau réflexif	Conscience de la parole/écriture 4	Conscience de la langue 5	Conscience de texte 6
2ème niveau réflexif	Théorie de la parole/écriture 7	Théorie des langues 8	Théorie des textes 9

En la primera etapa de reflexió s'expressaria un saber «clar-confús» que conté estereotips socials i polítics, etc.; la segona etapa seria la dels filòlegs, gramàtics, que disposen d'un saber «distint-adequat».

El punt central per a ocupar-se de la consciència lingüística seria la casella 5.

La consciència lingüística ve marcada tant per les experiències de la parla/escriptura i de les tradicions de textos, com per les teories elementalitzades. Per altra part es forma la base per a les descripcions teòriques.

Quines influències hi ha sobre la consciència lingüística a partir de les diferents tècniques i tradicions? Fins a quin punt és motor de nous desenvolupaments a tots els nivells?

Aquestes qüestions remetent a les tres qüestions que poden acoblar-se retroactivament en aquest esquema:

La *qüestió 1* sobre el «llemosí» afectaria la casella 8 «teoria de les llengües» —caldria afegir-hi «història de la llengua». Ambdues són camps que en el segle XIX experimenten una especial atenció des del punt de vista d'una consciència lingüística nacional (casella 5).

La *qüestió 2* sobre el reviscolament del català: la consciència del reviscolament, en la fase inicial de la Renaixença fins a la fundació dels Jocs Florals de 1859, és marcada per la tradició de l'«eloqüència», que hauria de classificar-se com a «teoria dels textos» (és a dir, en la casella 9).

És a dir, hi hauria influències de la casella 9 sobre la casella 5.

En observar cada vegada més la realitat lingüística en els anys sei-

xanta i setanta es trobaria en primer pla la qüestió sobre el canvi de la realitat lingüística (com p. ex. per activitats lingüístiques puristes).

La *qüestió 3* sobre l'estandardització englobaria una consciència que afectés tots els nivells.

La visió constructiva sobre la investigació de la consciència lingüística, conjuntament amb la visió serial, remet a la necessitat d'un procediment historicosocial i de sociologia del coneixement.

3. OBSERVACIONS SOBRE EL MATERIAL

D'acord amb el concepte del treball de voler procedir amb plantejaments historicosocials i de la sociologia del coneixement, el material procedeix de textos de fonts del segle XIX, però també de documents més antics.

Formen part dels textos usats com a fonts, a més de les gramàtiques, també els articles de periòdic, conferències i els documents dels Jocs Florals.

Les referències a articles de periòdic provenen en part de bibliografies i en part són el resultat d'una revisió sistemàtica.

La tria de revistes va tenir lloc per una part per valuoses referències en TORRENT/TASIS 1966 i per l'altra per experiència —p. ex. que la revista *La Veu del Montserrat* (des del 1878) publicada a Vic, òrgan del catalanisme conservador, conté nombrosos articles sobre la codificació del català.

Que *La Renaxensa* (a partir de 1871) i *Lo Gay Saber* (a partir de 1868) acompanyarien amb comentaris la Renaixença ja és d'esperar arran del títol.

També la premsa humorística s'ocupa de la llengua —sovint en forma de caricatures i versos satírics.

Els discursos són sovint una resposta a atacs provinents de Madrid o en alguns casos de filòlegs com P. MEYER, el qual va afirmar que el català era influït pel provençal, cosa que provocà una allau de protestes i rèpliques per part dels catalans, com p. ex. RUBIÓ I ORS 1877. En tals escrits i discursos hom exposa el saber total com a contraargument, de manera que seria difícil establir la diferència entre saber enciclopèdic i saber finalitzat.⁶⁶

66. Sobre la diferenciació entre saber «enciclopèdic» i «finalitzat» vegeu SCHLIEBEN-LANGE, B. 1984c: 280-281. «Quelquefois il y a un *principe totalisateur* qui contrôle les parties. Ce sont les cas de savoir finalisé. C'est à dire: Il faut distinguer entre un *savoir finalisé* et un *savoir encyclopédique* (...)». A la Catalunya del segle XIX hi hauria hagut una finalització del saber des del punt de vista de la identitat nacional.

També és vàlid sota el signe de la «defensa nacional» el principi en una mesura força més reduïda que el saber generalment acceptat resta més aviat inexplicat i implícit, perquè no cal explicació. Tanmateix el descobriment de tradicions del saber exigeix un treball de reconstrucció.

Com més el debat lingüístic esdevé un assumpte públic, tant menys implícit resta el saber: s'utilitza com a argument sovint contra Madrid, en la majoria dels casos com a resposta als atacs corresponents.

4. SOBRE L'ESTRUCTURA DEL TREBALL

El cap. I és dedicat a les relacions historicosocials de la investigació de consciència lingüística que siguin fonamentals per a les qüestions.

La formació d'una consciència lingüística i nacional catalana va tenir lloc en el segle XIX. Vol dir això que Catalunya en el segle XVIII era integrada a l'Estat espanyol o fins i tot que volia integrar-s'hi? La tesi de la integració de Catalunya en el segle XVIII requereix un comentari, abans de tractar de la revolució burgesa del segle XIX.

Les diferents fases de la formació de la nació i de la Renaixença es troben com a tema central del cap. II, que mostrarà a partir de quan la Renaixença historitzadora esdevé un moviment polític orientat al futur. A això hi contribuï la institució dels Jocs Florals, que primerament foren restaurats amb intenció historitzadora, però que aviat desenvoluparen una dinàmica pròpia (Restauració: 1859).

Les suggerències procedents del mètode ampliat de la «histoire sérielle» s'aprofiten en el cap. II.5. en l'avaluació dels manuscrits no publicats, que poden considerar-se com una il·lustració i explicació del que s'ha exposat anteriorment.

Els capítols III, IV i V intenten seguir les tres qüestions en el sentit de la sociologia del coneixement.

El cap. III tracta de la qüestió 1, el «llemosí»: la discussió sobre la qüestió de la denominació hi és tractada àmpliament: s'intenta establir primerament la relació amb les teories existents de l'origen. Voldria llavors seguir la qüestió més aviat filològic-sociolingüística de com s'ha difós l'ús sinonímic de «català» i «llemosí»; des de l'aspecte de la sociologia del coneixement adquireix una especial importància la protesta contra la sinonímia criticada com a falsa. Indica justament una crítica a la compensació idealitzant per identificació amb el llemosí durant la fase inicial de la Renaixença.

Les diferenciacions sobre la qüestió de la denominació tenen per llur part també una tradició. A través de la glorificació del llemosí primera-

ment havien esdevingut secundàries, però van guanyar de nou importància en la segona meitat del segle XIX.

El cap. IV tracta de la qüestió 2, el «reviscolament»: es tracta de seguir en la seva dimensió històrica la qüestió central: «El català, una llengua viva o morta?» Aquí es mostra que no solament existeix una tradició que arriba fins al Renaixement italià (probablement encara més antiga); més aviat la comprovació de la vida de la llengua materna i de les característiques que sempre hi van lligades forma part de la doctrina de l'eloqüència, que és present encara en el segle XVIII (també a França). Es demostrarà que l'eloqüència influeix també en el segle XIX en el concepte de llengua materna en la Renaixença.

Mentre que en el cap. III la protesta contra la falsa identificació amb una denominació no originària (llemosí) permet reconèixer un procés de conscienciació, el cap. IV mostra que l'afirmació que el català viu conté també una protesta (contra Capmany); però aquesta protesta és tradicional, perquè els valors mort i viu són vinculats a la tradició de l'eloqüència.

El cap. V tracta de la qüestió 3, l'«estandardització». Com i per què s'hauria de reviscolar el català —des d'aquest punt de vista s'analitzaran principalment les gramàtiques de la Renaixença, on els pròlegs inclouen tant declaracions sobre la intenció, sobre el cercle de destinataris com sobre la llengua literària a la qual s'aspira. En la mesura en què les demandes de política lingüística han de garantir una catalanització efectiva, es presenta el problema de l'estandardització en tota la seva urgència.

Els diversos conceptes xoquen entre si, de manera que es reconeix justament en aquests debats la relació entre consciència lingüística i consciència nacional.

ÍNDIX

PRÒLEG A L'EDICIÓ EN ALEMANY, IEC, BARCELONA, 1987-1989.....	5
PRÒLEG A LA VERSIÓ CATALANA (2021).....	9
I. OBSERVACIONS DE MÈTODE I DE METODOLOGIA SOBRE EL TEMA	13
1. SOBRE LA DELIMITACIÓ DELS CONCEPTES «ATTITUDE» I «CONSCIÈNCIA LINGÜÍSTICA»	22
2. PER A UNA INVESTIGACIÓ DE LA CONSCIÈNCIA LINGÜÍSTICA ORIENTADA EN LA SOCIOLOGIA DEL CONEIXEMENT I EN LA HISTÒRIA SOCIAL	31
2.1. <i>Consciència lingüística —saber— discurs</i>	34
2.2. <i>Consciència lingüística i consciència diglòssica</i>	43
2.3. <i>Consciència lingüística i consciència d'estandardització</i>	46
2.4. <i>El mètode ampliat de la «histoire sérielle»</i>	50
3. OBSERVACIONS SOBRE EL MATERIAL	53
4. SOBRE L'ESTRUCTURA DEL TREBALL	54
II. ASPECTES HISTORICOSOCIALS SOBRE LA INVESTIGACIÓ DE LA CONSCIÈNCIA LINGÜÍSTICA EN EL MARC DEL CONFLICTE ENTRE CATALUNYA I CASTELLA.....	57
1. SOBRE LA TESI DE LA «INTEGRACIÓ» DE CATALUNYA EN EL SEGLE XVIII	60

2. ASPECTES DE LA REVOLUCIÓ BURGESA I DE LA FORMACIÓ D'UNA CONSCIÈNCIA NACIONAL CATALANA EN EL SEGLE XIX . . .	65
2.1. <i>La Revolució Francesa</i>	67
2.2. <i>La fi de l'«Ancien Régime» (1808-1833)</i>	69
2.3. <i>Sobre la revolució burgesa durant la Renaixença (1833-1891)</i>	73
3. LES DIFERENTS FASES DE LA FORMACIÓ DE LA NACIÓ	80
3.1. <i>La Renaixença com a «fase A» de la formació de la nació</i>	83
3.1.1. Institucions, mitjans de comunicació, suports de la Renaixença	83
3.1.2. La Renaixença com a «fase de compensació»	94
3.1.3. Sobre l'autopercepció i la visió històrica dels representants de la Renaixença	103
3.2. <i>El catalanisme polític: «fase B» de la formació de la nació i de la Renaixença</i>	109
4. LA INSTITUCIÓ DELS JOC(H)S FLORALS	121
4.1. <i>La importància dels Jocs Florals per a la formació d'una nova consciència lingüística</i>	123
4.2. <i>L'acostament de les posicions «jocfloralesques» i «xarones»</i>	128
4.3. <i>La crítica contemporània als Jocs Florals</i>	131
5. ELS MANUSCRITS NO PUBLICATS DELS JOCS FLORALS COM A FONT EXPLORABLE EN SÈRIE PER A LA INVESTIGACIÓ DE LA CONSCIÈNCIA LINGÜÍSTICA	136
5.1. <i>La llengua catalana com a tema en els manuscrits</i>	140
5.1.1. El català: una llengua viva	141
5.1.2. Qualitats estètiques del català	145
5.1.3. La llengua com a delimitació social	145
5.1.4. Observació del comportament lingüístic	148
5.2. <i>Resum</i>	151

III. «EL CATALÀ, UNA LLENGUA ROMÀNICA PRÒPIA»: TEORIES SOBRE L'ORIGEN I SOBRE LA DELIMITACIÓ DEL CATALÀ RESPECTE AL LLEMOŚÍ	153
1. TEORIES SOBRE L'ORIGEN DEL CATALÀ	155
1.1. <i>La teoria de l'origen auctòcton del català</i>	155
1.2. <i>La teoria de l'origen llatí</i>	157
1.2.1. La teoria de la corrupció	158
1.2.2. La teoria de l'origen en el llatí vulgar	160
1.2.3. La teoria de l'origen en el provençal-llemosí	164
1.3. <i>Sobre la presentació de les teories sobre l'origen en la premsa de la Renaixença</i>	168
2. SOBRE LA HISTÒRIA DE LA DENOMINACIÓ «LLEMOŚÍ» COM A SINÒNIM DE «PROVENÇAL» I «CATALÀ»	177
2.1. <i>Origen i difusió de la denominació «llemosí» en el segle XIII</i>	180
2.2. <i>La denominació «llemosí» en lloc de «català» com a indicador d'un procés de diglòssia a València en el segle XVI</i>	185
2.3. <i>Difusió de la denominació en els segles XVIII i XIX</i>	188
2.3.1. El català: un dialecte del llemosí (Mayans i Siscar; segle XVIII)	188
2.3.2. La denominació «llemosí» en la poesia de la Renaixença	189
3. SOBRE LA PROTESTA CONTRA LA TEORIA DE L'ORIGEN PROVENÇAL-LLEMOŚÍ I CONTRA L'ÚS SINONÍMIC DE «LLEMOŚÍ» I «CATALÀ»	195
3.1. <i>La protesta contra la teoria de l'origen provençal-llemosí</i>	197
3.2. <i>La protesta contra la denominació sinonímica de «llemosí» i «català» durant la Prerenaixença</i>	198
3.3. <i>La protesta contra la denominació sinonímica de «llemosí» i «català» durant la Renaixença</i>	202
3.4. <i>La protesta contra la denominació «llemosí» per «català» com a protesta contra la ideologia diglòssica</i>	207

4. DIFERENCIACIONS SOBRE LA QÜESTIÓ DE LA DENOMINACIÓ EN ELS SEGLES XVIII I XIX	208
4.1. <i>La tesi de la influència del català sobre el provençal</i>	209
4.2. <i>Diferenciacions sobre la denominació «literatura llemosina» durant la Renaixença</i>	211
4.3. <i>La classificació del català com a «llengua pont» (Milà i Fontanals)</i>	213
 IV. «EL CATALÀ: UNA LLENGUA MORTA O UNA LLENGUA VIVA?» SOBRE LES TRADICIONS DEL SABER DURANT LA RENAIXENÇA	223
1. EL VEREDICTE CONTRA EL CATALÀ COM A LLENGUA «MORTA» EN EL SEGLE XVIII	226
1.1. <i>El cas Antoni de Capmany: informacions sobre l'autor</i>	226
1.2. <i>El veredictes contra el català</i>	228
1.3. <i>La relació entre llengua i nació</i>	232
1.4. <i>El veredictes contra el català en el context argumentatiu de la «grammaire générale» i de l'«Encyclopédie»</i>	234
1.5. <i>Sobre la classificació en llengües «mortes» i «vives» en la tradició italiana del Renaixement (Varchi)</i>	238
1.6. <i>El veredictes contra el català com a transformació de saber en argument</i>	245
 2. SOBRE LA CONTINUACIÓ DE LA CLASSIFICACIÓ EN LLENGÜES «MORTES» I «VIVES» EN EL SEGLE XIX	247
2.1. <i>L'occità: una «langue morte-vivante» (Fabre d'Olivet)</i>	248
2.2. <i>Arguments a favor del català com a «llengua viva» durant la Renaixença</i>	253
 3. SOBRE LA TRADICIÓ DE L'ELOQÜÈNCIA	257
3.1. <i>Observacions sobre la tradició de l'eloqüència a Espanya</i>	257

3.2. <i>Retòrica i eloqüència en el segle XVIII</i>	260
3.2.1. Sobre la diferència entre retòrica i eloqüència	260
3.2.2. Gregori Mayans i Siscar	262
3.2.3. Antoni de Capmany i de Montpalau	264
3.3. <i>Sobre la continuació de la línia tradicional de l'eloqüència en els «romàntics liberals» a Catalunya</i> ..	266
<i>Apèndix: Sobre la continuació de la línia de la llengua universal</i>	271
3.4. <i>Sobre la importància de l'eloqüència a Catalunya durant la Renaixença</i>	275
V. SOBRE LA DEDICACIÓ AL CATALÀ DURANT LA RENAIXENÇA	285
1. LA FILOLOGIA CATALANA DURANT LA RENAIXENÇA	286
1.1. <i>Activitats lexicogràfiques</i>	287
1.2. <i>Obres didàctiques sobre el català</i>	293
1.3. <i>Les gramàtiques del català</i>	297
1.3.1. La gramàtica d'Ullastra	300
1.3.2. La gramàtica de Pau Ballot i Torres	304
1.3.3. La gramàtica de Pau Estorch i Siqués	313
1.3.4. Antoni de Bofarull i de Brocà (1864)	315
1.3.5. Antoni de Bofarull i de Brocà/Adolf Blanch (1867) .	322
1.3.6. Pau Pahissa i Ribas (1873)	323
1.3.7. Ignasi Farré i Carrió (1874)	324
1.3.8. Pompeyo/Pompeu Fabra (1891)	326
1.4. <i>Comparació de les gramàtiques</i>	327
1.5. <i>Sobre el concepte de reviscolament del català durant la Renaixença</i>	331
2. ASPECTES DEL DEBAT SOBRE L'ESTANDARDITZACIÓ DEL CATALÀ	336
2.1. <i>Sobre la formació d'una consciència d'estandardització a Catalunya</i>	337

2.2. <i>El debat ortogràfic durant la Renaixença</i>	339
2.2.1. La polèmica sobre la lletra <i>x</i>	341
2.2.2. La lletra <i>ç</i>	344
2.2.3. La polèmica sobre el plural femení: <i>-as</i> o <i>-es</i> ?	348
2.3. <i>Delimitació del català vers l'interior i vers l'exterior</i>	351
2.4. <i>El «català acadèmic»: un compromís entre la llengua literària jocfloralesca i «el català que ara es parla»</i>	356
2.5. <i>La controvèrsia sobre la fundació d'una acadèmia de la llengua</i>	359
VI. OBSERVACIONS FINALS	363
VII. BIBLIOGRAFIA	367
OBSERVACIONS BIBLIOGRÀFIQUES SOBRE LA FILOLOGIA CATALANA	367
ABREVIACIONS DE REVISTES	367
1. FONTS	369
2. BIBLIOGRAFIA SECUNDÀRIA	386

Aquest llibre presenta la traducció al català de la tesi doctoral que Irmela Neu va llegir a la Universitat Frankfurt am Main el 1985. El treball obtingué el premi Nicolau d'Olwer 1985 de l'IEC.

L'autora aborda l'estudi de la doble consciència –linguistica i nacional– en un contínuum temporal, delimitat formalment entre dates –1833 i 1891– mig simbòliques, mig objectives, del temps en què la llengua, a diferència dels temps anteriors, passa a ser considerada un signe d'identificació de la personalitat, com ho eren i ho havien estat les lleis, les institucions polítiques i administratives històriques i diversos signes –històrics, mítics o simbòlics– que es complementaven i es reforaven mútuament.

La tesi es va publicar en alemany a la revista *Estudis Romànics*. La traducció catalana és de Ricard Wilshusen.

TEXTOS I ESTUDIS DE CULTURA CATALANA

Publicacions de l'Abadia de Montserrat